

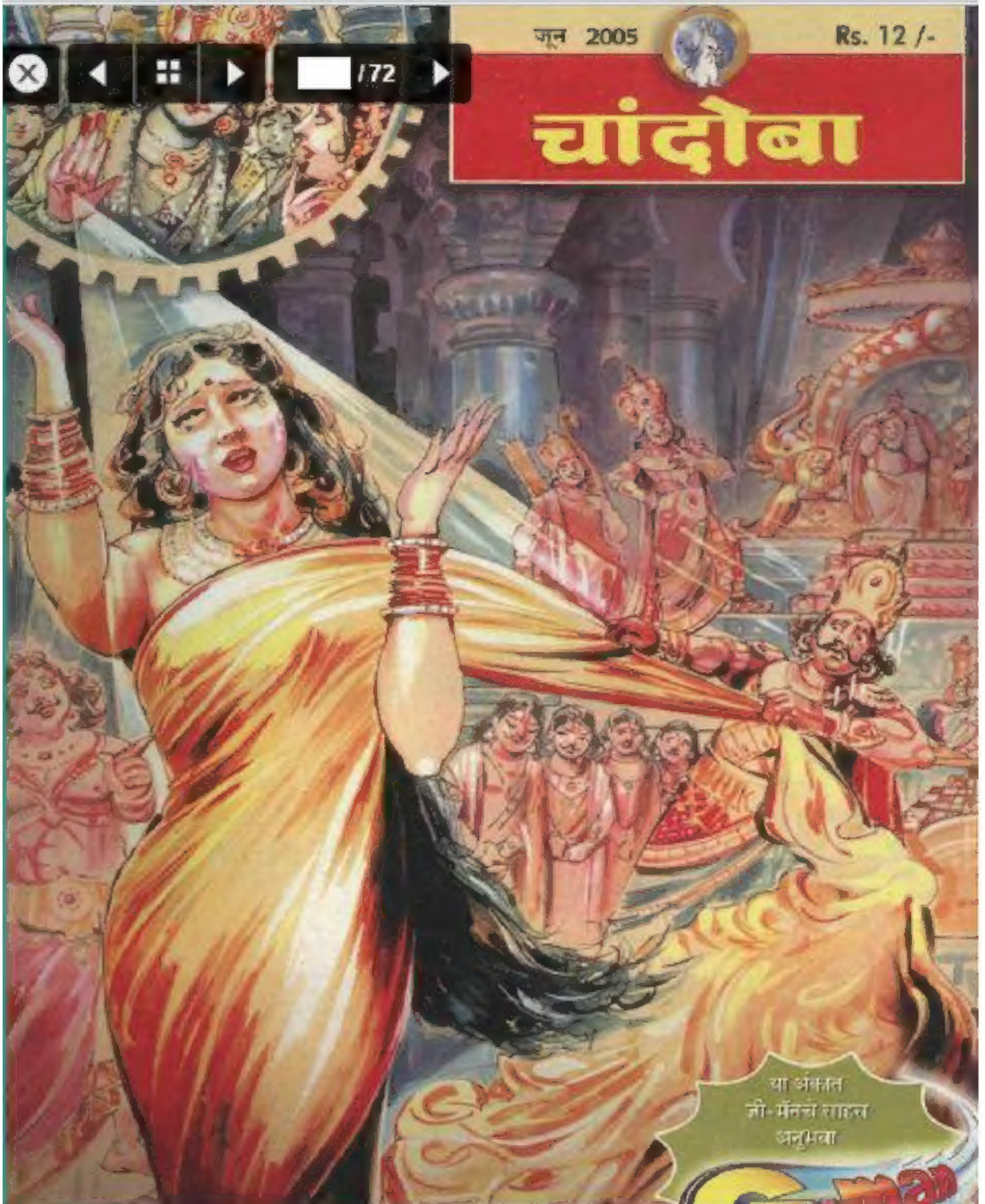
जून 2005

Rs. 12 /-

चांदोबा

172

या अंकत
जी-मॅनचे साहस
अनुभवा

सत्य अश्विसमान असते

रात्रीचे जेवण करून सगळी मुले गोष्ट ऐकायला आली, तेव्हा सावित्रीआजी एक पुस्तक गाचीत होती. तेव्हा दहा वर्षांच्या रामने तिला विचारलं, "काल आयचे काका एका भित्राला सांगत होते, "कृष्णा स्वतःला फार हुशार समजतो आणि सर्वांचा प्राण करायचे वेत आंखत असतो. पण सत्य हे नेहमी अश्विसमान असते. त्याला शिक्ष माली ते बरंच झालं!" हे बोलणं मी ऐकलं. आजी सत्य अश्विसमान असतो याचा अर्थ काय गु?"

आजीने मोठ्या प्रेमाने त्याला जयज्वलित आणि म्हटले, "कांही लोक लपूनछपून वाईट कामे करतात. पण खरी गोष्ट पुढे केव्हातरी उघडकीस येते. तुझ्या काकांनी हेच सांगितलं. शरद आणि कमल असंच करीत होते. त्यांची गोष्ट मी सांगते." आणि आजीने धुडीस गोष्ट सांगितली.

एकदा गिरीपुरा जमीनदार माधव बाबांच्या कचेरीत एक तरुण आला, त्याने माधवला

सांगितलं, "मालक, माझ नांव विश्वनाथ आहे. मी सुशिक्षित आहे. पाहना शिक्षणाचा उपयोग होऊं शकेल अशी मला कुठेतरी नोकरी आपण मिळवून दिलीत तर पण मोठे उपकार होईल."

जमीनदाराने म्हटले, "माझ्या कचेरीत शरद आणि कमल हे दोघेजण आहेत. ते बरीच वर्षे इथे काम करित आहेत. एक महिनाभर तू त्यांच्या अरोबर काम कर. त्यानंतर जर त्यांनी तुझे काम नांवाजले, तर मग पुढे वर्षू."

विश्वनाथ हुशार व हजरजबाबी होता. त्याची कामसु वृत्ती त्या दोघांनाही आवडली. शरद व कमलला एकेक उपकार मुलगी होती. त्या दोघांनाही विश्वनाथ जावंई म्हणून आवडला होता.

संधी मिळताच शरद विश्वनाथला सांगू लागला, "तू कमलवर विश्वास ठेवू नकोस! तो तो खोटे हिरोब दाखवतो आणि मालकांना फसवतो. त्याची पाणाची कमई आहे."

कमलनेही विश्वनाथला सांगितलं, "शरद

प्रत्येक बारीकसारीक गोष्टीचे रड्याने जमीनदाराकडे गात बसतो, आणि त्यांच्याकडून पैसे उकळतो. बापको आजारी आहे असे नेहमी खोटंच सांगतो. आमच्या खोटेवा मणसाचे बोलणे ऐकून सोडून द्यायचं असतं. तुझही नांव त्यांत खराब होईल."

त्या दोघांच्या एकमेकांबद्दलच्या चहाडचा ऐकून विश्वनाथला वाट आला. खरी गोष्ट काय आहे ती जाणून घेण्यासाठी त्याने आपल्या एका दूरच्या नातल्याला व पाटलाला धरून, त्या दोघांनदल सांगितले.

सारी हकीकत ऐकल्यानंतर पाटील म्हणाला, "दोघेही लबाड आहेत. श्रीरामनवमीच्या उत्सवासाठी जमीनदाराने जी रक्कम दिली होती, त्यांतील बरीच मोठी रक्कम शरदने पळवली आहे. आता कमलने सुद्धा धर्मशाळा घालवण्यासाठी जी रक्कम दिली होती, त्यातली अर्धीअधिक रक्कम कमलने खिशांत धावली. पण जमीनदारसाहेबांचा दोघांवर फार विश्वास आहे. म्हणून आम्हाला त्यांच्यापाशी खरी गोष्ट सांगायचे धाडस होत नाही."

विश्वनाथ जमीनदाराला एकांतात भेटला. गेले वीस दिवस त्या दोन्ही वरिष्ठ अधिकाऱ्यांनी काय

काय केलं, त्याचा अहवाल दिला. त्याचप्रमाणे गांध्या पाटील आणि प्रमुख यांनाही ते दोघे आवडत नव्हित. त्यांच्या दृष्टीने ते दोघेही बंदमाष व लबाड आहेत. विश्वनाथ पुढे म्हणाला की जमीनदाराची संमती असेल तर ते दोघे कचेरीत येऊन त्या दोन्ही कुठल्या अधिकाऱ्यांचे पितळ उघडें करायला तयार आहेत.

विश्वनाथची माहिती ऐकून जमीनदार क्षणभर अवाक झाला. नंतर स्वतःला साबरात झुगाला, "पाटील आणि गांध्यांप्रमुखानी साक्ष द्यायची कांही आवश्यकता नाही. त्यांचा प्रामाणिक स्वभाव मला ठाऊक आहे. सत्य अश्विसमान असते ना? किलो दिवस ते लपून बसिले? या क्षणापासून मी तुला शरद व कमलसकट सर्व कर्मचाऱ्यांवरचा अधिकारी म्हणून नेमलो आहे."

आजीने गोष्ट सांगून म्हटले, "आपली वाईट कामे लपवण्याचा कितीही प्रयत्न केला, तरी खरी गोष्ट कधीतरी उघडकीस येते. म्हणून चांगली कामे करण्याचीच संवय लावण्याची आता काळजं ना, सत्य अश्विसमान असते याचा अर्थ?"

मुलांनी उत्साहाने माना डोलावीत म्हटले, "आजी, अर्थ कळला!"

चांदोबा

वाचकांसाठी कथास्पर्धा (नव्हेंबर)

सर्वोत्तम कथा

न्यायी राजा राजवर्मा :

राजा म्हणाला मी कोणामधेही करक केलेला नाही. रखवालदार ह्या रखवाली करण्यासाठीच नेमला होता. त्याने दरोडेखोरास पकडले. त्यांत विशेष असे कांहीच नव्हते. कारण रखवालदाराला चोर दरोडेखोर पकडण्याचा, रक्षण करण्याचा, पगार दिला जात होता. तसे शिक्षकाचे नव्हते. शिक्षकाने ओरवत लोकांना जागे करून गुंडाबा पकडवून दिले. शिष्याय तो निवृत्त शिक्षक शारीरिक दृष्ट्या कमजोर होता. तो त्या गुंडाशी लढू शकत नव्हता. तरीही युक्तीने त्याला पकडून दिले. शिष्याय तो त्याच्या नोकरीचा भागही नव्हता. किंवा वेगळा पगार मिळत नव्हता, वा बक्षिसाची अपेक्षा नव्हती.

राजाने रखवालदाराला सोन्याची अंगठी बक्षीस दिली. ही त्याने बजावलेल्या कामगिरीची शाबासकी व राजाच्या मनाचा मोठेपणा होता.

शिष्टा असे वा समाजातील इतर कोणीही व्यक्ति, त्यांनी आपल्या समाजाशी बांधिलकी असते. समाजात वावरताना त्याची प्रत्येकाला जाणीव राहिली म्हणून राजाने शिक्षकाला हिऱ्यांचा ह्या देऊन. समाजातील प्रत्येक माणसाने वय, पगार, पद, याचा विचार न करता दक्ष रहावे, व देशसेवा करावी, यासाठी बक्षीस दिले.

चोर व दरोडेखोर समाजाचे शत्रूच आहेत. त्यामुळे राजाने त्यांच्यात करक करण्याचा प्रश्नच येत नव्हता.

प्रसाद दत्तात्रय जाधव

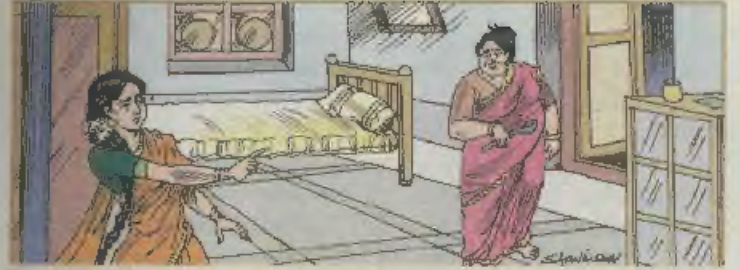
८७/९, शंकरराव सुतार चाळ, आझादवाडी, दीपक केबल शेजारी,

कोथरुड, पुणे - ४११ ०३८ (महाराष्ट्र)

जून १००५

8

बांबोळा

सासूसुनेचे भांडण

अरुंधतीने कोणत्या मुहुर्ताने सासरी पाऊल ठेवले होते कोण जाणे. पण सासूसुनेचे क्षणभर कधी पठले नाही. सासूने कांही सांगितले तर सून ते बोलणे खोडून काढायची. सुनेने कांही सुचवले तर सासू त्याला जोरदार विरोध करायची. सुनेने जर नवीन साडी नेसून, कैसात गजरा माळून मेजिणीकडे जायचा बेत ठरवला, की सासूबाईची गडबड सुरू व्हायची. सासू म्हणायची, "इतका वेळ नटूनघटून कुठे जायचंय तुला? आरशासमोर सराखी वेड्यासारखी जमी असतेस, ते कांही चांगले नाही. घरादाराची वाट लागेल अशाने!"

"मी चांगले कपडे नापरले तर तुम्हाला कांय येतो? मला वाटेस ते मी करीन. तुम्ही मला कांहीएक सांगू नका." अरुंधती आपल्या सासूला, पार्करीला वाळवंत उत्तर द्यायची व तडक वाहेर निघून जायची.

पार्करीने जर गोड पदार्थ करायला सांगितला तर "ह्यांना गोड नको असतं." असं म्हणून

अरुंधती तो विचार उडवून बाचीत होती. तिच्या स्वरांत मात्र कडूपणा पुरेपूर भरलेला होता.

बिचारा अमर दिवसभर शेतांत राबराबून संध्याकाळी वमूनभागून घरी आला की या दोघींचा वादविवाद सुरूच होत असे. अमर जरा हळुन्या स्वभावाचा होता. त्यामुळे आईला किंवा बायकोला कांही सांगणे त्याला कांही कमत नव्हते. त्याची स्थिती अगदी केविलवाणी झाली होती.

एके दिवशी संध्याकाळी तो घरी जायच्या- ऐवजी शेताच्या बांधावर बसूनच राहिला. हॅन्यास घेऊन टाकावा की पळून जावे? असे विचार त्याच्या मनांत घोळत होते. त्याच वेळेला त्याचे मित्र भीम आणि सग त्याला पाहून नकळत आले व त्यांनी विचारले, "अमर, काय झालं रे? चेहेरा कां असा उदास? आता तू तुझं लग्न झालेय, घरी पळायचं सोडून इथेच कां रे असा बसला आहेस?"

अमरने त्यांना त्याचे दुःख सांगून म्हटले, "हे

पुर्णिमा

माझं दुर्दैव आहे. त्यांतून वाचण्याचा मार्गच नाही. मी तर मी तर अगदी कंटाळून गेलो आहे. कारणार तरी काय? माझं जाऊ दे, तुम्ही दोघे आत्ता कुठे निघालात?"

रामने उत्तर दिलं, "जेजाराच्या गांवात नाटकाचा खेळ आहे. त्यात आम्हीही आहोत. रामनवमीच्या निमित्ताने हा कार्यक्रम होणार आहे."

भीमने अमरला धोर देत म्हटलं, "घत्ती आणि आई यांच्या भांडणावरून तू इतका उदास होऊ नकोस हो तुम्ही ही समस्या तोंडवर घ्या. धोर घर."

"हो, हो, भीमचे शब्द खरे ठरतात नेहमी. तू अगदी निश्चित मनाने घरी जा." राम म्हणाला.

आठवडा उलटला. पौर्णिमेची रात्र होती. अमरला गाढ झोप लागली होती. मागील वारच्या

विहिरीजवळ अचानक जोराचा आवाज झाला. सासू व सून दोघीही जाग्या झाल्या आणि वार उघडून त्या अंगणात गेल्या.

विहिरीच्या कठड्यावर दोन जराधारी भुतं बसली होती. हातांतले दागिन्यांचे गांठोडे लोखंडात छलचल ते आपसात बोलत होते. ते बघून सासूसुनेची बोचरीच बळली.

या दोघींना पाहून ती भुतं खाली उतरून त्यांच्याशी बोलायला लागली. "घाबरू नका. ज्याप्रमाणे मनुष्यांच्यात चांगली माणसे असतात. त्याचप्रमाणे भुतांच्यामध्येही चांगली भुते असतात. खरे सांगायचं तर आम्ही जिथे सासूसासुना भांडत नाहीत अशा घराच्या शोधत आहोत. त्यांना हे दागिन्यांचे गांठोडे आम्हाला वायचं आहे. गांवात आम्ही खूप शोध घेतला,

पण सासूसुनेचं भांडण नसणारं एकही घर आम्हांला सापडलं नाही. या घरांतही दोघींचं पटत नसावं बहुतेक!"

पार्वतीने कसबवसा जीव मठीत धरून त्यांना विचारलं, "पण हे दागिने तुम्हाला कुठे मिळाले?" आणि ती हळूहळू पुढे आली.

दुसऱ्या भुताने आपले डोके खाजवीत तिला उत्तर दिलं, "ती एक लंदा कहाणी आहे. पण थोडक्यांत सांगायचं तर परवा रात्री आम्ही अरण्यात फिरत होतो, तेव्हा दोन चोरांना आम्ही दिसलो. एकाच्या हातात दागिन्यांचे हे गांठोडे होते. आम्हांला मिळून ते ओरडत पळाले आणि गांठोडे तिथेच टाकून गेले."

त्यावर पार्वती कांही बोलणार तितक्यांत अरुंधतीने तिला थांबायची खूप केली आणि तिने भुतांना विचारलं, "तुमचे बोलणे विश्वास ठेवण्याजोगं आहे खरं! हे दागिने गोरमरीवांना तुम्ही दाखयला हवे होतं. पण न भांडणाऱ्या सासूसुनांताच ते बायची तुमची इच्छा क्यापायी आहे?"

जोर केमांच्या मोठ्या भुताने गंभीरपणे खगितलं, "सूनबाई, तुम्ही फारच कठीण प्रश्न विचारलात. आम्हीही तुमच्यासारख्या थोडक्यात राहस्युता होतो. आमच्या घरासमोर एक मंदिर होते. तिथे एक साधू ध्यानधाराणा करीत होते. आमच्या घरांतही सासूसुनांचा वादविवाद नि भांडणे होत होती. त्या आवाजाने साधूमहाराजांना फार त्रास झाला. त्यांनी चिडून आम्हाला भुतं बनवून आता शाप दिला. आम्ही त्यांच्या पाय पडलो आणि क्षमा मागितली, तेव्हा

त्यांनी सांगितलं की ज्या घरात सासू नि सून खरोखरीच प्रेमाने राहत असतील, त्यांचे तुम्ही कल्याण केलेत तरच तुम्ही दोघी शापमुक्त व्हाल, आणि तुम्हाला फिरून मनुष्यरूप प्राप्त होईल."

"तुम्ही हे गांठोडे आम्हांला घाल ना?" अरुंधतीने विचारलं.

"अवश्य देऊ. पण त्यासाठी तुम्हीदेखील आम्हाला काहीतरी दिवस पाहिजे." लहान भूत म्हणाले.

दोघींनी एकासुसुत म्हलं, "नक्की देऊ. सांगा, काय हवंय?"

"पुढच्या पौर्णिमेच्या दिवशी हे गांठोडे घेऊन आम्ही पुन्हा येऊ. कारण या दागिन्यांच्या लोभाने नव्हे तर तुम्ही दोघी खरंच एकमेकींशी चांगल्या वागता आहात हे आम्हाला पटायला हवं ना!

आम्ही तुमच्यावर लक्ष ठेवून राहू, चला, आता पहाट होत आलीय. तुम्ही जाता वा नि तुमच्या कामाला लागू," दोन्ही भुतांनी सांगितलं.

दोघींनी आरंभाने घाना छोलावल्या आणि एकमेकींच्या हात घकावून त्या घरात गेल्या. त्या गेल्यानंतर ती दोन्ही भुतेही भिंतीपलीकडे उडी मारून गेली आणि दिसनाशी झाली.

दुसऱ्या दिवसापासून सासू व सून मायलेकी-प्रमाणे वागायला लागल्या. त्यांच्या मनात गैरसमज निर्माण होण्याचे थांबले. एकमेकींशी त्या समजूतदारपणे वागू लागल्या. त्यांच्यामध्ये झालेला हा बदल बघून अमाळा फारच आश्चर्य काढले, आणि आनंदली झाला.

बहिनाभराने पौर्णिमा आली; टिपू चांदण पडले होते. सासू व सून अंधार होऊन या भुतांची वाट पाहत होत्या. दोघींना काही झोप येईना. वागिल्याचे गांठेदे केव्हा मिळणार त्यासाठी त्या अगदी कासावीस झाल्या होत्या. पण सूर्योदयाची वेळ झाली तरी भुते काही आली नाहीत.

पार्वतीने अस्थितीला निराशेने म्हटलं, "अग,

त्या भुतांनी सांगितल्याप्रमाणे आपण प्रेमाने बहिनाभर वागतो खऱ्या, पण कधीकधी मला तुझा राग येत होता, आणि मी तुझ्याशी झेल-पणाचे नाटक करीत होतं. हे बघुनक भुतांनी पाहिले असंय, म्हणून ते आले नाहीत."

त्यावर अस्थितीने गंभीरपणे म्हटलं, "सासू-पाई, माझही तसंच झालं होतं. पण दागिने गेले तर जाऊं घा. यापुढे आपण दोघींनी वाद न घालता प्रेमाने वागायला काय हाकत आहे? एकमेकींचा यान रावून मायलेकीसारखं, वैत्रिणीसारखं राहिलो तर? गैता बहिनाभर आपल्यामध्ये कधीही गैरसमज, भांडण झालं नाही; असंच पुढेही राहिलो तर आपला गुल्गाही खूब होईल."

"हो हो तुम्हां अगदी बरोबर आहे. लहान असताना तरी विचार अगदी धोरंसारखा आहे हो!" असं म्हणून पार्वतीने सुनेचे भरपूर कौतुक केले.

शेजारच्या खोलीत झोपलेल्या अमरने हे बोलणं ऐकले. दोघींची दिलजमाई झालेली पाहून त्याला फार आनंद झाला. पण त्याचे मित्रच भुतांचा वेव घेऊन होते आणि त्यामुळे दोघींचा स्वभाव बदलला, हे त्याला टाऊक नव्हते.

भल्लूक मांत्रिक

19

(जिन्नचेतू राजाने घोषणा केली की मायामर्कटाचा मंत्रदंड जो आपण देईल त्याच्याशी मी दत्तक घेते त्या माझ्या मुलीचा विवाह करीन आणि त्याला अर्थ रान्य ब्रह्मस देईन. त्यानंतर मायामर्कटाला किल्ल्याच्या भिंतीवर बसलेला पाहून, पन्थपासी घरुणाले त्याच्यावर बाण सोडला. मर्कटाने तो बाण कालीयर्मा आणि अस्वत्या मांत्रिकाच्या दिशेने फेकला. त्यानंतर...)

बाणाची जखम होण्यापूर्वीच मायामर्कट ओरडत सुटला "माझा मंत्रदंड कुठे आहे?" तो आवाज रक्षानी ऐकला. त्यावर अस्थिती मांत्रिक चकित होऊन म्हणाला, "अरे शिष्या कालीयर्मा, तू हा पण ऐकलास ना? मर्कटाने माझा मंत्रदंड हरवला तरी आहे, किंवा कुणीतरी तो चोरलेला आहे. याचा ह्या असाच अर्थ होतो ना?"

कालीयर्मा म्हणाला, "होय गुरुजी, कुणीतरी या कानाकडून तो मंत्रदंड चोरला आहे. पण तो

कोण आहे, हे आपल्याला कसं कळणार? आपल्याला शहरात घुसतादेखील येणार नाही. किल्ल्याचे दरवाजे लोखंडी आहेत. दुर्मुखराजाच्या किल्ल्याचे दरवाजे लांकडी होते. म्हणून आपण तिथे आग लावून आत घुसू शकतो."

त्यावर अस्थिती मांत्रिक म्हणाला, "आज रात्री आपण किल्ल्याच्याबाहेरच डेरा ठाकून तिथे रात्र काढू या. आणि किल्ल्याची भक्कम दारे कशी तोडायची, त्यावर उद्यां श्रान्तपणे विचार करू."

जून २००५

12

चांदोबा

जानेवारी

हे ऐकून उग्रदंडराक्षस दांत चिचकात बोलला, "माझ्या दगडी गदेच्या प्रहाराने किल्ल्याची दारे मोडली नाहीत, पण धिती लोडता येतात कां ते पाहातो." असं म्हणून त्याने गदेने किल्ल्याच्या धितीवर प्रहार केला. त्यामुळे धितीतले एकदोन दगड सुटून खाली गडगडले. दुसऱ्याच क्षणी धितीवर उभे असलेल्या सैनिकांनी उग्रदंडावर काणांचा वर्षाव केला.

अस्वस्थ मांत्रिकाने उग्रदंडाला विथून हलण्याची आज्ञा केली आणि कालीचर्वाला म्हटले, "कालीचर्मा, माझ्या मनांत शंका आहे की आणखी कुणा मांत्रिकाने मकंटाच्या हातांतून माझा मंत्रदंड घोरला असेल."

राजवाड्याममोर अस्वसाच्या थरडेने शिअून गेल्यामुळे त्याच्या हातातून मंत्रदंड जो उडून दूर फेकला गेला होता, तो आसल्या झोळीत घाबणारे

दोन तरुण बैरागी, नगराबहेरच्या तलावाच्या काठावर बघाच्या झाडाखाली मंत्रजप करणाऱ्या आपल्या गुरूकडे जात होते.

त्यांच्यापैकी जो मोठा होता त्याने धावट्याच्या हातातून मंत्रदंड आपल्या हातांत घेत म्हटले, "अरे भाऊ, गुरूजींच्या हातांत हा मंत्रदंड रोपवण्यापूर्वी त्याची काय शक्ती आहे, ती आणून पडताळून पाहू या."

छोट्या बैराग्याने होकारार्थी मान हालवला. तेव्हा मोठ्या बैराग्याने मंत्रदंड वर उचलून "अहूँ, इहोँ उहूँ, खजिन्याचे दार उघडा" असा मंत्रजप करीत तो दंड जोराने जमिनीवर मारला.

त्यावेळेला जो मोठा आवाज झाला, तो ऐकून बैरागी गुरूजी डोळे न उघडताच म्हणाला, "अरे, बैराग बैरागीच्या समोर चुर्चुळीचे ध्वज उच्चारणारा पापी कोण आहे? अताच मी त्याचे मर्म कळ टाकतो."

असं म्हणून गुरूजी बैराग्याने आपला पितळेची व चांदीची फुले जडवलेला ल्हान दंड वर उचलला. ही गुरूबाणी ऐकून दोघेही शिष्य फारच भेदले. तितक्यांत मंत्रदंडाच्या प्रहारामुळे जमिनीत एक भेज पडली आणि त्यांतून कांज्या-साखळी पाण्याची एक धारा वर उसळली. ती बघून ते थक्क झाले. पण गुरूजी बैरागी मात्र चिडछा होता. त्याने डोळे उघडले आणि दांतभोठ आवळले. त्याबरोबर पाण्याची ती थार त्यांच्यावरच पडू लागली.

"गुरू प्रभु" अशी आरोळी होऊन भिख बैरागी एकदम उठून उभा राहिला व म्हणाला, "अरे,

मित्रांच्या तखताखाटशिवाय हा पाऊस कसा?" आणि दुसरे उभे असलेल्या आपल्या शिष्यांना पाहून त्याने विचारले, "अरे, जमिनीतून आभाळा-कडे पाण्याची धार झपावते आहे! किती आश्चर्याची गोष्ट आहे ही!"

हे बोलणे ऐकून दोघा शिष्यांनी धीर एकवटून विचारले, "बैराग गुरूजी! आम्ही आमच्या मंत्रशक्तीने ही जलधारा जमिनीतून वर आणली आहे. अता आमचे शिक्षण संपले ना?" गुरूजी चकित होऊन शिष्यांवरच बघला, आणल्या मोठ्या शिष्याच्या हातांतला मंत्रदंड पाहून थक्क होऊन म्हणाला, "अरे, हे काय? हा तर मंत्रदंडासारखा दिसतोय."

"गुरूजी, हा मंत्रदंडासारखा नव्हे, मंत्रदंडच आहे. आम्ही तेंम शब्द उच्चारले आणि खजिन्याचे दारवाजे उघडायला लागितले, पण याने तर पाताळगाथाच वर आणली." मोठ्या शिष्याने सांगितले.

त्यानंतर भिख बैराग्याने ती मंत्रदंड आपल्या शिष्याच्या हातांतून घेतला, जरा तो इकडेतिकडे फिरवला आणि म्हटले, "हा मंत्रदंड कुणा मांत्रिकाच्या हातांत गुळगुळीत झालेला आहे. पण हा तुमच्या हातांत कसा काय आला? तुम्ही हा चोखलात की काय? तो मांत्रिक कुठे आहे?"

मोठ्या शिष्याने धाकट्याला गप्प करवण्याची खूप कर्त, गुरूजींच्या हातून चटकन तो मंत्रदंड घेतला, व नंतर तो म्हणाला, "गुरूजी! सर्वांत अगोदर आपण ही पाण्याची धार थांबवायला हवी. नाहीतर कांही प्रहरांतच सगळे नगर पाण्या-

खाली बुडेल." असं समजावून त्याने मंत्रदंड वर उचलून म्हटले, "आधी खजिन्याचा दारवाजा बंद कर." आणि पाणी येत असलेल्या जागेवर मंत्रदंडाने त्याने पुन्हा एकदा प्रहार केला.

यावेळी मात्र मंत्रदंडच्या आज्ञाताने जमिनीवर एक मोठा खड्डा पडला व त्याचा प्रचंड मोठा आवाज झाला. ते बघून भिख बैरागी उडी मारून म्हणाला, "अरे, तुम्ही कसली प्रकारे हा मिळवला असेल, पण तुम्ही हा मंत्रदंड मला भेट म्हणून आणला आहे ना!

वा, वा, तुमच्या गुंभक्तीवर मी प्रसन्न आहे. मला पाटां आता पाण्याचा प्रवाह बंद झाला आहे, आणि खजिन्याची दारेही उघडली आहेत. तुम्ही दोघे या खड्ड्यांत उतरा आणि खजिन्याचा शोध घ्या."

मंत्रदंडाकडे सारांक नजरेने बघत छोट शिष्य

म्हणाला, "भैरव गुरुजी! या मंत्रदंडाच्या शक्तीवर विश्वास ठेवला तर आपण कुठल्यातरी संकटात सांपडणार अशी मला भीती वाटतेय. आपण खजिन्याचे दरवाजे उघडायला सांगितले, तर याने पाण्याची धाराच उखळून ठेवली! आपल्याला खजिना मिळेलच अशी कांही खात्री देता येत नाही."

त्यावर विचार करीत भैरव बैरागीने शिष्याच्या हारांताला मंत्रदंड घेताच व तो गिरवत असताना गोठा शिष्य हंसून त्याला म्हणाला, "गुरुजी, याचा किती महिमा आहे ते आम्हाला माहीत नाही. एका मर्कटाला त्याची शक्ती ठाऊक आहे; त्याच्याकडचा हा दंड आमच्या हातांत आला. तो मर्कट यावेळी जितकेतु राजाच्या महामंत्री आहे. त्या राजाने घोषणा केली की हरवलेला हा दंड आपण देणान्याला आणले अर्धे राज्य राजा देईल, व

त्याबरोबर आपल्या मुलाचा विवाहदेखील त्या मनुष्याशी होईल."

जथे राज्य आणि राजकुमारीची गोष्ट ऐकल्या- बरोबर भैरव बैरागी उत्साहाने जोरात ओरडला, "गुरु प्रभू!" आणि पुढे म्हणाला, "अरे माझ्या शिष्यांनो, तुम्ही ही दंतकी महत्त्वाची गोष्ट इतका वेळ माझ्यापासून कांय वर लपवून ठेवलीत? तर मग अर्धे राज्य मी घेईन आणि तुम्हा दोघांपैकी एकाचा विवाह राजकुमारीशी होईल. हा निर्णय तर पारच छान आहे, पण सज्जेश्चरने चोततात तसं करतातच असं नाही. आपल्या हातून राजाने मंत्रदंड घेतला आणि आपली दंडी उडवली तर आपण काय करणार?" अस म्हणून खात्री मान घालून तो वडाच्या खोडाजवळून बाजूला सरला. आपल्या गुरुच्या तोंडून हे शब्द ऐकल्यावर बैराग्याच्या शिष्यांच्या मनांतही शंका उरली की राजाच्या शब्दावर पूर्ण विश्वास ठेवता येणार नाही. धाकटा शिष्य त्या जमिनीवर पडलेल्या खोल खड्ड्याकडे घेता आणि मोठ्या शिष्याच्या हाताच्या आघाराने त्या भुयारांत उतरला. खात्री बघत तो एकदम चिन्कारला, "भैरवगुरुजी! असे वाटतंय की इथे पायच्या आणि भुयारी वाटही आहे. या मंत्रदंडामुळे आपल्यासाठी खजिन्याचा दरवाजा उघडून ठेवलेला आहे."

भैरव बैरागी उत्साहाने आपल्या शिष्यापाशी आला आणि म्हणाला, "अरे माझ्या शिष्यांनो, आपल्या नशिबाने जर इथे राहिलेला खजिना हातांत आला, तरी आपण संतुष्ट होऊ. त्यानंतर हा मंत्रदंड राजाच्या हातांत घासचा की नाही,

याचा आपण शानतपणे विचार करू!" असा म्हणून तोही आपल्या शिष्यांच्या पाठोपाठ भुयारी वाटेने खाली उतरून जाऊ लागला.

गुरु व शिष्य आणखी खोल अंतरावर पुढे पोचले. तिथे सत्त्वा वाटेवर पाणी असलेले त्यांना दिसले. घोट्याइतक्या पाण्यातून ते आणखी पुढे नल गहिले, तेव्हा त्यांना भुयाराच्या आंत दूरवर एक अंधुकला प्रकाश दिसू लागला.

तो पाहून, खुशीत येऊन, भैरव बैरागी आपल्या शिष्यांना म्हणाला, "शिष्यांनो, तो प्रकाश म्हणजे खजिन्यांतल्या रत्नांची प्रभा आहे. त्यांची चमक आहे ती! अवता समजा, त्या खजिन्याची राखण करणारा एखादा यक्ष जर तिथे असला तर आपण काय करायला हवं?"

"ते तर गुरुजी आपणच आम्हाला सांगू राहाल." मोठ्या शिष्याने म्हटले.

त्यावर छोटा शिष्य म्हणाला, "भाऊ, गुरुंनी सांगितलेले मंत्र तुला तोंडपाठ आहेत, पण व्यवहारज्ञान मात्र हवं तेवढं नाही. आपल्याला खजिना दाखवणारा मंत्रदंड किती शक्तिमान आहे, याचा विचार तू केला नाहीस ना? खजिन्याचे स्पर्श करणान्या यक्षाच्या अंगाला या मंत्रदंडाचा स्पर्श झाला की तो फटाक्यासारखा क्षणांत जळून जाईल की!"

"अरे वा, लानच बोललास की! माझा मंत्रोपदेश तुझ्या तक्षांत आला आहे तर आता तू निमूटपणे पुढे चालत राहा." भैरव बैराग्याने मंत्रदंडाने उजेडाच्या दिशेने खूप करीत म्हटले.

त्याच वेळी भुयाराच्या वरची जमीन

हालत्यासाखी वाटली आणि हत्तीचा चित्कारही ऐकायला आला. चारसहा क्षण ते तिघेही भीतीने गंगलून गेले होते. भैरव बैरागी सावरत म्हणाला, "अरे शिष्यांनो, आपल्या वडाच्या झाडाखाली एखाद्या रानटी हत्ती किंवा हत्तीवरून सैनिक आलेले असावेत. जर ते या गुप्त भुयारांत उतरले तर आपण काय करायचे?"

"आपण आमचे गुरु अहात, तेव्हा विचार करून आपणच आम्हाला काय करायचे ते सांगावे." लोटा शिष्य उद्गारला.

पण छोटा शिष्य मात्र हंसत म्हणाला, "रानटी हत्ती किंवा गजदळणा काय तलावांतले वेडूक बघण्याशिवाय दुसरे काही काम नाही का? समोर दिसणान्या रत्नांच्या दिगाखेरीज इतर गोष्टींचा विचारदेखील आता करू नका."

त्याचे बोलणे संपण्यापूर्वीच वरून मातीचे

एक मोठे हेकूळ तुटून त्यांच्या पुढचांतच धप्पकन पडले. ते पाहून तिचेही घाबरले व भुयाराच्या तोंडाकडे पळायला लागले.

त्यावेळी त्या भुयारी मार्गाच्या वरती असलेल्या तलावाच्या काठावर मुक्काम करावा म्हणून अस्वल्या बधिक व हत्तीवर तो वन्यचमरी तरुण असे सोईस्कर जागा शोधत तिथे आले होते. त्याच वेळी त्यांच्या एका हत्तीचा पाय जमिनीत हलला. तो हत्ती आरोखी डोक्यात पुढच्या बाजूला पडला. तेव्हा त्या बोघांनी हत्तीबन्धन खाली टाही मारली. तो हत्तीही धडपडत उठला आणि त्याने जमिनीवर जोराने सोंड आपटली.

अस्वल्या बधिकाने एकवार चीकर मीट न्याहाळून बघितले, आणि त्या वन्य तरुणाला म्हणले, "हे बघ, कालीवर्माजी आणि अस्वल्या मांत्रिकांनी सुद्धा एकदा इथे येऊन हो जागा पाहिली पाहिजे. इथे भरपूर पाणी आहे. ज्या किल्ल्यावर आपल्याला बह्या वहायचा आहे, तो जितावेच, राजाचा किल्लाही इथून जवळ आहे. मायामर्कटाकडे कितीही मंत्रतंत्र असले, तरी तो आपल्या

स्वभावानुसार या वडाच्या बाजूला आलाच, तर आपण त्याला समज घेऊन अस्वल्या मांत्रिकाचा मंत्रदंड त्याच्याकडून घेऊ शकू."

पण तो वन्य तरुण हत्तीच्याभोवती फिरून त्याचा पाप भोडला वा दुखावला नाही ना, याचीच पाहणी करीत होता. हत्ती मीट चम्लायला लागलेला पाहून तो तरुण अस्वल्या बधिकाकडे म्हणाला, "घाहा, आपले वाहन तर अगदी ठीक आहे. आपण खरेच मांस्यवान आहोत."

दुसऱ्याच शर्णी नडाच्या फांयसमधून एका पांढ्याने खाली उडी घेतली व त्यांना म्हणाला, "हे तुमचे खरेच भाग्य समजा, कारण ज्या भुयाराने त्या कपटी शेरघांना आपल्या पोटांत घेतले, त्या भुयाराच्या बाजूला तुमचा हत्ती बळवाच नाही! नाहीतर तुम्हालाही त्या भुयाराने आपल्या पोटांत घेतले असतं."

हे ऐकून बधिक आपला परत उचावत ओरडला, "सिरेस धैर्य, अरे, पण तू कोण आहेस? मायामर्कटाचा शिष्य तर नाहीस ना?" आणि तो परध्याच्या दिशेला वळला. (क्रमशः)

वेताळ
कथा

वेसूर
ब्रम्हा

शिष्याचा पत्ता विक्रमार्क पुन्हा झाडजवळ गेला. झाडावरून त्याने एव खात्री उतरवले, आणि ते खांचावर बसून तो स्पशानाकडे जाऊ लागला. तेव्हा प्रेतांत तपलेल्या वेताळाने म्हणले, "यजुन, तुझा हा छंद पाहून अतिशय आश्चर्य वाटते आहे. ज्यासाठी तू हे काम स्वतःच घेतले आहेस, ते कधीही पूर्ण होणार नाही व तुला यश मिळणार नाही. तू राज्यकर्ता आहेस आणि प्रजेला तुमरी जखम आपस्यकशा आहे. शिवशास्त्री उष श्रेष्ठीचे भंगीत विद्वान होते. शिष्यांना शिकवताना व त्यांची दिवड करताना कोणत्याही परिस्थितीत ते नियमांचे चडचन करीत नसत. पण शेवटी त्यांनीही हार पत्करली, आणि एका अयोग्य माणसाने आपला शिष्य केले.

त्यांचीच कहाणी ऐकू." आणि वेतळाने पुढील कहाणी सांगितली.

शिवशास्त्री अत्यंत उच्च दर्जाचे संगीत विद्वान होते. त्यांना समजल्या अशी पद्धती मिळालेली होती. त्यांचे शिष्यत्व पत्करल्याशिवाय संगीताचे शिक्षण पुं होत नाही, अशी लोकांची भावना होती. पण शिवशास्त्री प्रत्येकाला संगीत शिकवीत नसत. जे होतकरू गायक त्यांच्याकडे गेल, त्यांची परीक्षा ते गणेशचतुर्थीच्या दिवशी घेत असत. त्यांच्या-पैकी एकाचीच निवड करून त्याला आपला शिष्य बनवीत. एका गणेशचतुर्थीला मुकुंद व गोविंद नांवाचे दोन शिष्या त्यांनी निवडले. दोघांचं ज्ञान व तयारी सरळीच होती. म्हणून शिवशास्त्री त्यांना म्हणाले, "दोन दिवसानंतर आणखी एकदा तुमची परीक्षा घेऊन मी नंतर निर्णय घेईन."

तेव्हापासून गुरुची प्रशंसा मिळवण्यासाठी गोविंद रात्रीदिवस संगीतराधा करायला लागला. पण मुकुंद गुरुपतीला भेटला नि म्हणाला, "आई, संगीत शिकण्याबरोबरच पार्वती-परमेश्वरा-सारख्या आपणा उभयतांची सेवा करावी अशी मला तीव्र इच्छा आहे. परीक्षेत गुरुजींनी माझीच निवड करावी. म्हणून आपणच कांहीतरी मार्ग सुचवावा."

गुरुपतीला त्याची दया आली ती म्हणाली, "तुमचे गुरुजी समर्थ व चोखता चला फार महत्त्व देतात. तुला माहीत आहेच की संगीतासाठी मुख्य हवा असते मधुर स्वर! या गांधात सहदेव नांवाचा एक वेष आहे. त्याच्याकडे यालाडी एक फार चांगले औषध आहे. ते घेतलं की आवाजाची माधुरी फारच वाढते." गुरुपतीने त्याला त्याच सुचवला.

मुकुंद सहदेवला भेटला आणि त्याने आपली इच्छा व्यक्त केली. थोडा वेळ विचार केल्यानंतर सहदेवाने म्हटलं, "भाऊभाऊबूत जे औषध आहे, ते द्रव्यरुपांत आहे. ज्याप्रकारे बाजवण्यासाठी काय तयार करावं लागतं, त्याच प्रकारे हे औषध पिऊन आपला आवाज तयार ठेवायचा प्रयत्न करावा लागतो. औषधाची मला जा खास्त झाली तर स्वर कांही वेळा बेसूर किंवा कणसूर होऊ लागतो." असं म्हणून सहदेवाने मुकुंदला सावध केलं होतं.

"स्वर सुरेल ठेवणे ही तर उगरी सोयी गोष्ट आहे सांगा, या औषधाची किंमत किती आहे?" मुकुंदने विचारलं.

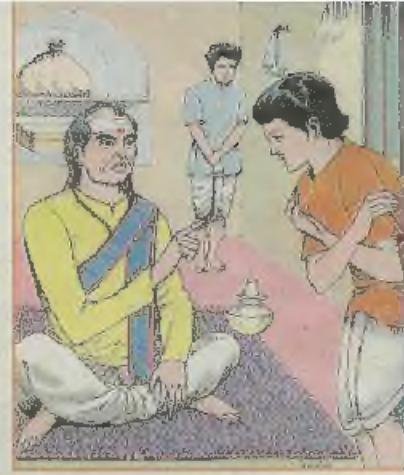
त्यावर सहदेव हंस्ला नि म्हणाला, "माझं

औषध आजकरीत जनेकांनी घेतलंय, पण त्यांना त्यांचा बेसूर स्वर कांही नीट करता आला नाही. जलत ते संगीतापासून दूरच होत गेले. मी तर तुला सांगेन, की तू औषध घेण्यापेक्षा संगीताची साधना करून प्रयत्न केलास, तर ते जास्त चांगले होईल!"

मुकुंदने सहदेवचा हा सल्ला नाकारला व त्याने पागितदेसी किंमत देऊन ते औषध घेऊन तो निघून गेला. त्याने थोड्या प्रमाणांत औषध घ्यायले. त्यामुळे त्याचा आवाज फारच चांगला वाटायला लागला. आनंदाच्या भराने त्याने आणखी थोडे औषध प्यायले. आता तर आवाज अप्रतिम वाटायला लागला.

परीक्षेचा दिवस उजाडला. प्रथम गोविंद गायला. त्याचे गुरुजींनी कीतूक केले. त्यानंतर मुकुंदने गायला सुरवात केली. त्याच्या आवाजातला गोडवा पाहून शिवशास्त्री फारच खूष झाले व म्हणाले, "शाचारा! तुझे गाणे ऐकून आज मी घन्य झालो आहे!"

मुकुंद उत्साहाने पुढे गाऊं लागला. अलापी संपून जेव्हा तो जवळ लयीत गाऊं लागला, तेव्हा मात्र त्याचा गूर मधूनच बेसूर व्हायला लागला. शिवशास्त्रींनी ताडकून त्याला गाणे थांबवयला सांगितले व ते म्हणाले, "तुझा आवाज जास्त मधुर स्वादा म्हणून तू सहदेवाकडून औषध आणलंस ना? तुझा आवाज छानच झालास, पण औषध वाजवीपेक्षा जास्त प्रमाणांत घेतलेलं दिसतं आहे. संथ आलापी चालू आहे, तेव्हा ठीक आहे, पण तारा घेताना तुझा स्वर निसटतो आहे,

बेसूर होतो, तो ऐकवत नाही. ही परीक्षा, संगीत, हे सगळं विसरून तू घरी जावंस हे उतम!"

"गुरुवर्य, या चुकीबद्दल मला क्षमा करावी, संगीतविद्वान होण्याचा मार्ग आपणच मला सांगावा." असं म्हणून मुकुंदने शिवशास्त्रींच्या पायावर डोके ठेवले.

त्याला वर उठवून शिवशास्त्रींनी म्हटलं, "अस म्हणतात की गाता गळा, शिंपता मळा! तू सदैव उंच स्वरान गात राहा, संगीताची सेवा करीत राहा. कदाचित त्याचं कांहीतरी फळ तुला मिळेल."

निताश मनाने मुकुंद गावी परत गेला. तिथे तो उंच पड्डीत गायला लागला. पण लोकांनी त्याला दित्याही केले. ते गाव सोडून तो दुसऱ्या गावी गेला. तिथेही लोकांनी त्याच्या बेसूर होण्याबाबत तक्रार केली. त्यांचे कुत्सित, कडवट

बोतणे ऐकून तो बैतागला व एका जंगलात गेला. तिथे एका झाडाच्या सांबलीत बसून त्याने गायला सुरुवात केली. थोड्याच वेळानंतर त्याचा स्वतःचाच स्वर त्याला ऐकवना. त्याने गाणे नव केले व एक दीर्घ उसासा सोडला.

दुसऱ्याच क्षणी त्याला ऐकू आले, "गाणं कां थांबवतस? अबूत गा!" मुकुंद तो आवाज ऐकून चक्रावला. त्याने विचारलं.

"हे कोण बोतलं? जय समोर या ना!"

बघताबघता एक भूत झाडावरून उडी मारून खाली त्याच्यासमोर आलं. मुकुंद भलताच धावला. पण त्या भुताने प्रेमळ स्वरात म्हटलं, "धावतं नकोस. या झाडावर माझ्याबरोबर आणखी तीन भुते राहतात. मी त्यांच्यापेक्षा मोठा आहे. आमच्याजवळ अदभुत सिद्धी आहेत. तू

गताना थांबू नकोस, म्हणजे आम्हाला तुझं गाणं नीट ऐकायला मिळेल."

मुकुंदला जय धीर आला. तो म्हणाला, "मला आश्चर्य वाटतं की जोपर्यंत मी गायलो नव्हतो तोपर्यंत तुम्हाला गाण्यांतले कांहीही कळत नसले पाहिजे."

"आम्हाला संगीतातलं बरंच कळतं! एके काळी आम्हीही माणसे होतो आणि नगरातून हिंलत फिरत होतो. संगीताच्या मैफलीमधून करीमधी बेसूर मूर तर आम्ही अनेक वेळा ऐकलेले आहोत. पण तुम्हा माणसांच्यामध्ये शिवशास्त्री नांवाचा एक मनुष्य आहे. तो संगीताचे नुकसान करतो आहे. तुम्हे गाणे ऐकणे हा आमच्यासाठी एक धाम्ययोग आहे." त्या भुताने म्हटलं.

तेव्हापासून मुकुंदने संगीताची साधना त्या चौघा भुतांच्यासमोर करायला सुरुवात केली. त्याचा स्वर निसटला किंवा बेसूर झाला, तर आला मुकुंदालाही त्याची संवय झाली, व ते त्याला चुकीचे वाटेनासे झाले. त्याने मनाशी निश्चय केली की शिवशास्त्रीच्या विरोधात आपण आता याच संगीताचा प्रसार करायचा!

त्या भुतांनीही त्याच्या विचाराक दुजोरा दिला. ती भुते मनुष्यरूप घेऊन त्याच्याबरोबर जायलादेखीत तयार झाली. निघण्यापूर्वी मुकुंदाने भुतांना हांगितलं, "जन्तूंची अभिरुची बर बदलायची असेल तर आपण कांही काळ तरी त्यांच्यावर आपले संगीत जबरदस्तीने लादले पाहिजे. कांहीतरी विचित्र ऐकवायला हवे. पण

त्यासाठी फार मोठी फार मोठी रक्कम खर्चाची लागेल." मोठ्या भुताने उल्लाहाने म्हटलं, "पैसाची काळजी कांही तू करूं नकोस. तुला कांहीही हवे असले तरी माग, आम्ही ते देऊं!"

त्या भुतांनी मनुष्यरूप घेतले आणि मुकुंद-बरोबर ते नगरांत गेले. ते नगरपाल प्रमोदला भेटले. त्यांचा भपका व धाटमाट पाहून प्रमोदने त्यांचे स्वागत केले.

मुकुंद प्रमोदला म्हणाला, "या जगात कांहीही निरुपयोगी नाही. लोकांना वाटतं की संगीत सुरेखच असलं पाहिजे.

मी बेसूर ब्रम्हा आहे. बेसूर मुरांचे अदभुत मिश्रण असलेले संगीत मी ऐकवतो. मी अहपल्याला घनदीलत देईन, आपण माझ्या संगीताचा मोठ्या प्रमाणावर प्रचार करावा."

प्रमोदने पैसे स्वीकारले आणि या बेसूरब्रम्हाचा भरपूर प्रचार केला. सुरुवातीलाच खूप लोक आले. मुकुंदचे बेसूर संगीतदेखील त्यांना झगमगाटामुळे कां होईना, ऐकवले. लोकांची गर्दी बघावी म्हणून भुतांनी रंगीबेरंगी, चित्रविचित्र सृष्टि निर्माण केली होती.

हे मनोरंजन बऱ्याच लोकांना आवडलं. ज्यांना आवडले नाही, त्यांनी यांतला नवल नावीन्यपूर्ण आहे असे मत व्यक्त केले. मुकुंदने एकामागोमाग एक असे कार्यक्रम करण्याचे सत्र चालूच ठेवले. हळूहळू लोकांना ह्याची संवय होऊं लागली. त्यांना हा बेसूरब्रम्हा अला आवडायला लागला आणि स्वरब्रम्हाची जुनी संगीत परंपरा त्यांना नीस वाटायला लागली. त्या देशाच्या राजाने मुकुंदचा चांबोदा

मोठ्या धाटांत सन्मान केला आणि त्याला बेसूरब्रम्हा ही पदवी दिली.

कांही कांही वेळा लोकांनी मुकुंदला विचारले, "ही बेसूर सुरांची सृष्टि लोकांना रिझू शकते ही कल्पना आपल्याला सुचली तरी कशी?"

जर खरी गोष्ट सांगितली तर बोक आपली गळी टर उडवतील, म्हणून मुकुंदने वेगळाच स्वर लावला. "आज मी इतका मोठा संगीतकार झालो आहे, त्याचे संपूर्ण श्रेय स्वरब्रम्हा शिवशास्त्री गुरुजी व सहदेव वैद्य यांनाच आहे. यापेक्षा जास्त कांही मला सांगता येणार नाही."

अशा वातावरणात, एक दिवस शिवशास्त्रींचा शिष्य गोविंद मुकुंदचा शोध घेत आला. तो म्हणाला, "मुकुंद, इतक्या दीर्घकाळानंतर तुम्हे धाम्य उजळले आहे. गुरुजी तुला संगीत शिक-

बायलां सयार आहोम तुझा भेऊन येण्यासाठीच त्यांनी मला घाटले आहे."

मुकुंद थकून होऊन बसत राहिला व म्हणाला, 'खरोखरीच हे माझ सौभाग्य आहे. शेंवटी देवाला मज्ही द्या जाली. 'वल आपण मिष्टुंय' आणि दोघेही लागलीच निघाले.

मनुष्यरुपांत असलेल्या भुतानी त्याला सावध करण्याचा प्रयत्न केला. "मुकुंद, सावध राहा! तुझा गोंड आराधनेत बदलतील. तुझे यश धुळीला मिळेल. तुझे नाव खराब होईल."

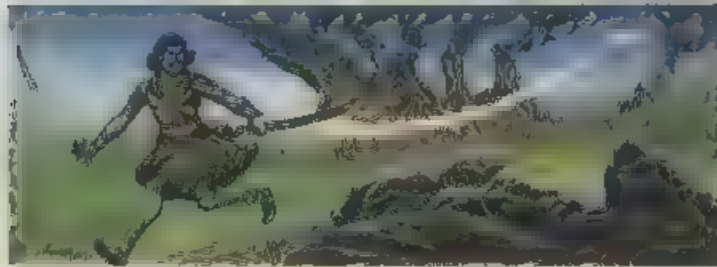
त्याची सूचना ऐकून गोविंद गोंधळून गेला पण मुकुंदाने त्याचा हात पकडून म्हटले, "जाऊ दे गोविंद. तू एक अगदी विचित्र कहाणी आहे. दोघेही तिथून निघून गेले.

कहाणी सगून वेताळाने विचारले 'राजन्, मुकुंदने आपल्या वंसूर गाण्यावर नाव मिळवले नि प्रसिद्ध झाला. भुतानी सावध केले तरीही तिकडे लक्ष न देता तो पुन्हा शिवशास्त्रींकडे का गेला? शिवशास्त्रींनी मुकुंदला अगोदर शिष्य म्हणून स्वीकारले नव्हते त्याच यश पाहून त्यांना त्याचा मत्सर वाटायला लागला का? माझ्या

शकाची उत्तरे पाहीत असूनदेखील जर तू मीन पत्करलेस तर तुझ्या डोक्याचे नभार मुकडे होतील."

विक्रमाकाने उत्तर दिले, 'मुकुंदला सगीतधंदी व्हायच होता. आधी तो अवश्याही झाला आणि योगायोगाने भुताच्या तावडीत सापडला व वंसूर झन्हा बनला. जोक त्याचे सगीत ऐकण्यापेक्षा इतर चित्रविचित्र मृष्टि पाहायला जाऊ लागले. अशा माणसाला असेही पुन्हा चांगले सगीत शिकण्याची संधी मिळते. तेव्हा तो ती हानची संधी घालवत नाही. म्हणून तो आमदाने शिवशास्त्रींकडे परत गेला. शिवशास्त्रींनी त्याला बोलावले. त्याच्यामागेही एक महत्वाचे कारण होते. मुकुंद त्याच्या वंसूरी सगीताने चांगले सगीत अष्ट करीत होता. सगीताचे मूळ हालवत होना, लोकांना चकवत होता. तेही त्यांना वाचवायच होत. म्हणून शिवशास्त्रींना मुकुंदचा मत्स्या वाटला. हे पातळलेखील गैर आहे.

सत्राचे मौनभंग करण्यात सफल झालेला वेताळ शवामहित अदृश्य झाला आणि पुन्हा झाडावर जाऊन बसला.

टपालाची सांखळी

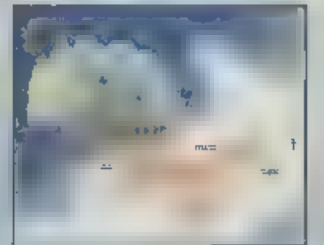

म्हणतो घुमरे लावलेली काठा घेऊन जात असत. घुराराच्या आवाजामुळे बोर किंवा जनाकां खाना इशार मिळत असे.

तेगच्या शतकाने, भारतीय टपालसंवेच्या अगदी सुरुवातीच्या काळाने टपाल घांढवावरून व पायी जाऊन पोचवत जात होते. हे घांढरवा प्रथम राज्यकर्त्यांचे व नंतर ब्रिटिश राजवटीचे भोकर होते. चार मैलांची दौड करून ते टपाल पुढच्या ठिकाणासाठी दुसऱ्या घांढरवाकडे ते देत असत. गांधी नेहिन टपाल नेणारा तीन मैलांचा पाडा पार करीत असे. हे चानगाणे त्यांना रत्न

आहोम ते आसाम

हिंदुस्तान व ब्रह्मदेशाच्यामधे पोग या प्रदेशाने अहोम हे शान जमातीतल्या एका शाखेचे जातभाई राहिले होते. तेगच्या शतकाने पत्तकडे हांगराजीतून हे लोक हिंदुस्तानत शिरले, त्यांनी स्थानिक सुभद्राचा पाडाव केला व ब्रह्मपूरच्या खोऱ्यावर त्यांनी कब्जा केला. या प्रदेशाला नंतर शाम अस नाव पडले. ब्रह्म शास्त्र त्याचा तब्बार आशय किंवा आहोम असा ठोक लागला. त्यापूर्वी या प्रदेशाच नाव कामरूप असे होते. आहोम यांनी हिंदु रीती स्वीकारल्या आणि अनेक देवळे बांधली. शिवसागर हा त्यांची राजधानी होती.

भयानक भाकित

ॲन्सियस हा एक धाडसी सरदार होता तो एका राजाचा कप्तान होता आणि त्याने अनेक अवघड, साहसी धर्म जन्म प्रकार पा पाडली होती आता मात्र तो थकला होता एका सुदृश डोंगर माथ्यावर त्याने आपल्यासाठी एक गडी बांधायचे ठरवले वैशाची कमतरता नव्हतीच। त्या किल्लेवजा गडीची व त्याभोवतीच्या उद्यानाची फळबागांची, निगा राखायला त्याने भरपूर नोकराचार नमन होतं

“अरे बाबा, देवाने तुझ्यावर बरवष्ट ठेवलेला आहे अनुभव आणि सपत्तीचे भांडार तुझ्याकडे आहे नेव्हा आता काहीतरी चांगल्या कामाने वेळ घालव आणि पुरासर्तीच्या वेळी जीवनाच्या

निर्निगळ्या पैलूवर विचार करा ' ॲन्सियसच्या एका नुन्या आदरणीय शिक्षकाने त्याला उपदेश केला त्यावर ॲन्सियसने हाकलाधी मान झोलावली खरी पण ते तेचढेच। त्याला अनेक मित्र होते पण ते नुसते खाण्यापिण्यात वेळ घालवताने गेरी होते। ते त्याची खुशामत करीत असत आणि तो त्याच्या मंगतीन मज्जमज करीत त्याला खूप ठवण्यात दग होता

त्याकाळात महानगरात राज्य एकमेकाशी संतत लढाया करीत असत जे राजे विजयी होई, ते हुंकारे स्त्रिया व पुरुषांना हाकलत आपल्या गुज्यात घेऊन जाई आणि त्यांना गुलाम बनवत असे गुलामाची विक्री मर बाजारात होई अशा गुलामांमधे कित्येकदा सुशिक्षित व कलाकुस मंडळीदेखील आगते पण त्याच्या या गुणाच्याकडे त्यांना चिंतन घणारा नवा मानक क्वचितच लक्ष देत असे त्यांनाही इतर प्रजुगप्रमाणे कावाडकष्टाची कामे करावी लागत होती एखादा गुलाम म्हणत असला, अजारी असला अगदी मृतपुण्याला लागलेला असला तरी चालत कोणतीही व्यामामा दाखवली जात नव्हती

ॲन्सियसकडेही असे कित्येक गुलाम काम करीत होते त्या ध्वय देखरेख करणारा प्रमुख कामगार अनिशाय कठोर व दुष्ट होता ॲन्सियसने एका उत्तम प्रतीच्या द्राक्षाची लागवड एका बागेत करायचे ठरवले होते ते गुलाम त्यासाठी दिवसरात्र कामात जुगले जात होते कितल्याचामावतीची

खडकाळ जमोन स्वगत निष्ठे ह्या राजूक द्रासवेली रुजवायच्या होत्या “चला चला कामाला लाग मगळे आळशी गाढव गहात तुम्ही! आपला साबूक याच्या पाठीवर ओढत तो प्रमुख त्याला ओरडत होता आपल्या मानकपाया द्राक्षाच भरपूर पीक मिळालेच पाहिले त्याच्यामून गत गाना अन्कुष्ट जातीची मंदिरा बनवायचीय

त्या प्रमुख कामगारचे शब्द ऐकून ॲन्सियस अशाभरा “खरोखरीच मी तावलेली ही द्राक्षाची संपे अगतल्या सर्वोत्कृष्ट जातीची जाहेत, जस शक्तीनव म्हणतात इथती हवा व जगा या द्राक्षासाठी खवतोपी योग्य साहे पाडला बागेतल्या द्राक्षापासून तयार केलेल्या मद्याचा पहिल्या प्याला मी स्वतः प्रथम पिणार आहे. त्या दिवसाची मी वाट राहा संपे!

‘एकताय ना रे मूर्खाने?’ तुम्ही रावलेल्या या द्राक्षाची मंदिरा तयार झाली, को त्याचा पहिला पेला मानक द्यात व बाखणार आढेल वेन्हा तयकर हात चालवा जग’ असे ओरडून त्या प्रमुखाने हातातल्या चाबूक त्या दुर्दैवी कामगाराच्या पाठीवर गुत्ता एकदा घालवला

‘हं! या वेलेच्या द्राक्षाची मंदिरा मालकाना कधीच पिता पायची नाही! त्यानून एक गुलाम मान न राखून झेलला

जर त्याचा आवाज मोठा नव्हता तरी त्या प्रमुखांना ते शब्द ऐकू आले तो कडाडला, काय म्हणतं ग्राहेस रे वेन्हा?

काय काय म्हणाला तो गुलाम? ‘ॲन्सियसने मने वळून बघत विचारलं त्या प्रमुखाने त्या गुलामाचे वखोटे धरून त्याला मानकाच्या पुढ्यात बांदीव

ढकलले

‘चाला वेड

नामजय बहुधा’ वेडा माणूसच असे काही

असे थरकले’ तो प्रमुख कामगाराने मानकाला सांगितले

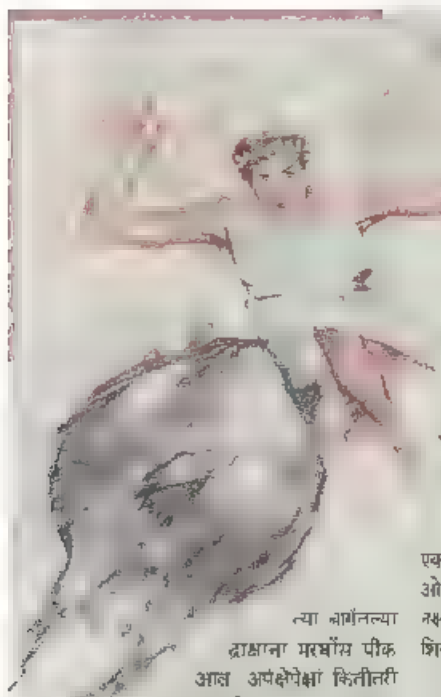
‘तू काय पटपुटलास ते पुन्हा सांग पाहू!’ ॲन्सियसने दाड्याले

‘मी म्हणून की आपल्या मालकाना या वेलेपासून होणाऱ्या द्राक्षाची दाह बाखावला मिळायची नाही त्या गुलामने सांगितले

मगळेजण एकदम गोरी व स्तब्ध झाले साऱ्यांना शरल की या उद्धराणावदल मानक आता या गुलामला शिक्षा बहुधा दहोनाचीच शिस्त देतील पण ॲन्सियस मात्र निथून निमुटाने निघून गेला पण त्या गुलामाचे सक्त काडी नज ठेवण्यास त्याने नोकरांना वजावून सांगितले

तो गुलाम मात्र नहमीप्रमाण खूबीं
दिभन होत त्याच्या चेहऱ्यावर खत किंवा
मितीचा लवलेशही नसता आत येऊन
तो मालकासमोर उभा राहिला

ॐन्सियस मालकाने हसला. तुझा
मुख फाकिन तुला आठवते आहे का?
आता ह वष मी आता त्याच मद्याची
चव गहाणार आहे 'मालकाने आसगास
अमलेल्या आपल्या मिवाच्या व खुब
मस्कत्याच्या देसत मांड्या गवनि त्या
गुलामाला सांगितले 'आता याक काय
म्हणायचे आहे ते तुला? बोगन हसून
ॐन्सियसने विचारले 'मालक, ओठात आणि
घोटात येच वेळा अन्त प्रमृशकने 'गुलामाने
शांतपणे उत्तर दिले

ॐन्सियस आणखीनच खदबदून हसला
आणि त्याने प्याला हातात धरला, त्याच क्षणी
एक नोकर त्या महालात घायतच शिरला आणि
ओरडत सांगायला लागला, 'मालक आपल्या या
नक्षत्रामारख्या द्राक्षवागेत एक मयानक रानडुक्त
शिरलाय आणि तो बागेची धूलधाण करतोय।'

'काय? एक साधा रानडुकर?' मालकाने
हातांतलस प्याला खाली ठेवत म्हटले 'त्याने इरेकन
आणली नलवा म्चलली आणि त्या दुकराला
मारायला तो धावतच वागेकडे गेला पण धडल ते
भलतच। त्या दुकरानेच मालकाला ठार मारल

मेजावरचा मद्याचा प्याला न उखाडला तसाच
गहिला होता आपण असूनही कधीकधी म्हणतो,
ओठात ये घोटात अन्त असू शकत " त्याचा
अर्थ असा की शेतच्या भणतावेळीत आपली योजना
अनपेक्षितपणे फसण्याची किंवा बारगळण्याची
शक्यता असते।

(एम्.डी.)

ज्ञान आणि धोरण

रामापूरमध्ये रगनाथ नावाचा एक वैद्य राहत होता तो अत्युर्बलत पायलत होता त्याच्याकडे जे रोगी
येत, याच्या चालण्याच्या पद्धतीवरून त्यानी काही बोलण्याअगोदरच तो त्यांना त्यांबाबती त्यांना कीणत
ेग असण्याची शक्यता आहे ते सांगून टाकत अने त्याचा रोग व तो कणामुळे झाला इही खागिताल्यानत
ते रोगी भाषधैर्यचकित होत असत त्यामुळे अत्यंत निष्ठावान वैद्य अशी त्याची ख्याति होती तरीदेखीत
त्याच्याकडे येणाऱ्या रोग्याची सख्या मात्र फारशी वाढली नाही

एकदा मुदूर प्रांतात राहणारे चरकाचार्य नावाचे एक गुरू त्यानयला भेटायला आले त्याच वेळी एक
महिले रगनाथकडे येऊन म्हणाली 'वैद्यराज, मी बीस वर्षांची आहे या तडान वयात मला एक अनोखा
आजार झाला आहे प्राज्ञा आज्ञा काणना आहे आणि मी त्यावर कोणते उपचार करायला हवेत ते कुण
करून सांगत का?' ती आणखी काही पुढे बोलण्यापूर्वीच रगनाथ नितस म्हणाला "काय म्हणत आहेस?"
तुझे वय बीस आहे? खं खं? तुझ वय कर्मिकर्मी एकाणतीस तरी असलच पाहिजे " हे ऐकून ती महिला
मराज इशती व निघून ताबडतोच निघून गेली

गुरू चरकाचार्यांना रगनाथ म्हणाला, 'गुलवर्ग, नेहमी अम का वात ते मला कळत नाही माझ्याकडे
येणार रोगी माझे बोलण ऐकल्यावर मध्येच उठून निघून जातात "

त्यावर चरकाचार्ये हसून म्हणाले, "असं कां होतं तें मी आताच चिंथितलं ना तू विधेत पारंगत
आहेसच पण तुझ्यात व्यवहारज्ञान कमी आहे जे येतत, त्यांना तू जर खर काय ते सांगत जा पण
त्याचे मन तू दुखवणार नाहीस याची मात्र काळजी घेत जा त्यासाठी धोरण बाळगलं पाहिजे."

- त्रिविक्रम

जी-मॅन प्रश्नावली

अरुणाचल प्रदेशांतली एक लोककथा

धनुर्विद्येची स्पर्धा

लरी ही सगळी बाग्यगडळी सुरेख धनुष्ये व बाण हातान घेन होती हेही दिवले असले पण ती तर गोट आहे फार फार पूर्वीची... त्या काळांत डुनु मिशमी या आदिवासी पाड्याजवळच्या अरण्यांतले सारेच वानर धनुर्धर होते, धनुष्यबाणाचा वापर करण्यांत त्यांच्याइतकं तज्ञ इतर

कुणी नव्हते, डुनु मिशमी पुरुषदेडीत त्यांच्याशी भांडण करीत नसत, कोणत्याही कोनातून किंवा झुलत्या फांदीवळून अर्धवट दिसणारे लक्ष्य ते अचूक बाण सोडून टिपून काडीत

वानराचे प्रमुख नेते आपल्या कडच्याबच्छ्याना हे शिक्षण देण्यात फारच उत्तुंग व शिताबू होते लहान वयात शिक्षण घेनले की ते पक्के होते असा त्याचा शम विश्वास होता, त्याचे वाडयडीलही एके काळी श्रेष्ठ धनुर्धर होत ते अरण्यातून गैतच गैत हिंडून झाडांवरून उड्या मारीत उत्तम प्रस्तीचे बांबू आणि वेताचे बारी उपटून आणीत असत त्याची शानदार धनुष्ये व टोंकदार बाण यनवण्यात ते पटाईत होते. त्यांना बापर करणारे खूप होऊन जात असत

दररोज सकाळी हा शिक्षणक्रम चालू असे

'हरळ मर' नीट जवळ धर

'उजवीकडे बघ', 'डों'SSSSSSSSS!

'साडी...' 'थाय, थाय'

'छान, सुरेख

आसमंतात चिल्लार, हक्कोदार याचा आवाज झुमतो आहे सर्वत्र आवाज व कठोर स्वर ऐकू येत आहेत तारांचा झकार थांबा नसा दोरीचा टणटका येऊन हक्के तीर उडत जाणाऱ्या दिसतात.

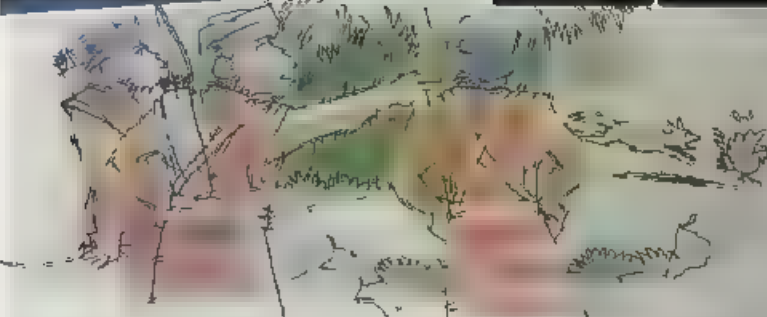
प्रभात झाली की अरुणाचल प्रदेशांतल्या दिबांग छोन्यालते हे दृश्य रोजचे असे. तुम्ही जर निखून पाहिलेत तर इथे धनुर्विद्या शिक्षण दिले जात होणे दे सख्त समजले असते, कराड्या नलरेची ज्येष्ठ मंडळी कनिष्ठाना धनुष्यबाण कसे चालवावेत याचे धडे देत होली तुम्ही आणखी नीट पाहिलेत

सांदोबा

43

रत्न शिंदे

तहानाचे हस्त, गळ आणि स्पर्श हे नीट निश्चिंत होत आहे न, याच्याकड प्रौढाची निष्ठा नजर असे काही वेळा तर तुटुपुटीच्या लढाईत प्रौढ वनस्पतीला सामील होत आणि मग काय, आजूबाजूच्या दऱ्याखोऱ्यात बागांचा पाऊस पडेल त्या वर्षाशक्ती विजेच्या देगाने घावणारे हरीणराव किंवा अस्वलराव काळे, हेदेखील त्या क्षेत्रात पाय ठेवायला घजावन नसत एखादा निष्काळजी यादस्वरुचाट चुकलाच तर अरण्यांतल्या झणालयात त्याला दाखल व्हावे लागे "तुमच्या हरीराचे तुकडेतुकरे व्हायला हवे आहेत की काय?" सर्पकुळातल्या आया आणि इतर सरपटणारे प्राणी आपापल्या पिढ्यांना दम भरायच्या

जसे कित्येक महिने, बरें चाललेले होते पण बान्नेच ती त्यांच्या मुलाजाता, नटूता, एकदम शुसुगी आली।

'केव्हानही आपण बरा गमत, टबाळकी करायला हवी की नाही? नाहीतर एवढ शिक्षण घ्यायचं, पण ते बाण चालवायची वेळच आली नाही तर काय बरायचं?' त्याने विचारल.

"हो तर!" त्याचे मित्र लावू नि कावू यांनी दुजारा देत म्हटलं, केव्हानही आपण त्या तापट हरीला आणि भंजनाखोर वधाला धडा मिकसायलाच हवा म्हणजे ते आपल्याकडे आला करतात तस दुर्लक्ष करणार नाहीच '

"त्यांना जरा ही चमचमीत मेजवानीच ठेव नाही का? भेटू या भिच्या वाग्नाने हळूच म्हटले काळ्या छोऱ्या जडीने कुकुरात मागितले 'तो बवाड नाश्या पाहा बिचाऱ्या कोवडीतईवर झरूप घाततोय' त्याच्या प्रज्यावर एक बाण सरळ सोडला तर कुठ विचडल? छान गमत घईल' सराजण मोठ्यादं हसलं त्याच्या कान्याचे प्राण खुले होत होते नौकरच पुष्कळ तरुण नायक काहीतरी गंमतीवार कायलाच हव, या निर्णयावर येऊन ठेपले

ही हवा दिवागच्या अरण्यातून रंगळीकडे खसरली. माकडाच्या विरुद्ध तक्रारी यायला सुरवात झाली गेल मुण्णाला तरी या वात्रट माकडाच्यापायी अखमा होत होत्या किंवा काहीतरी त्रास होत होता. दुसु मिठमीचं खेळत देखीन यातून मुक्तं नाहीत

रागच्या बाळाच्या होब्यावरून एखादा बाण सुरेकन जाई किंवा एखादा आजोबाची टोपीच बाणाने उडवली आणि केली केव्हानही मांसाचा तुकडा बाहेर घुलीवर भाजोयला ठेवलेला असे. बाणामुळे तो तुकडा दुपार म्हणून पडत होना आणि विचारी आई हनाशा होऊन पणान होती।

ही बातमी लोकरच साऱ्या जीवसृष्टीचा दयाळू व शान्तिमान देव 'अन्ते' याच्या कानावर गेली. एका दिवशी काही अरण्यावासी पाच्यकडे गेल 'अरे, तुम्ही रंगळेजण आज जमून आलात माझ्याकडे? काळजीत दिसता अड्यात तुम्ही' त्याचे स्वागत करीत अनांदावा म्हणाला

देवा, आम्ही काय मगणार? शांतपणे जगायचे दिवस आता राहिलेले नाहीत ' प्रोहबा चोपेची एक पक्षी म्हणाला, हरीनेही नम्रपणे खुलासा केला 'देवा या बेताल बानरांनी तर उच्छाद माळलाय अंगदी! काल माझ्या छोट्या बाळाने एक केळ खायला म्हणून तोंड उघडल आणि ते जेरात किंचाळायला लागल' एक धादग बाण त्याच्या घाला लागला माझ बाल खूप वेळ रडत होता मी बरती पाहिल तर ती दोन्ही माकड शाकाय बसून आवची गमत पाहता हांसी आणि आमच्याकडे बघून वात्रराणो हसत, वाकडी तोंड करात नसली होती

देवा, हे पहा जरा आम्ही अरण्यातल्या धावपयाच्या शर्यतीत आ. चढथचा म्हणून पराव करीत होतो आणि मुखावागीनाच चांदोबा

पहा, माझ्या पायांवर चार बाण लागलेत मी आडवाच झाला पार, नाहीता मी नकी जिंकलो असतो, ' हुदते देत आपले जडमी पाय वाखवीन सत्तेमाळ देनाला सांगत होता

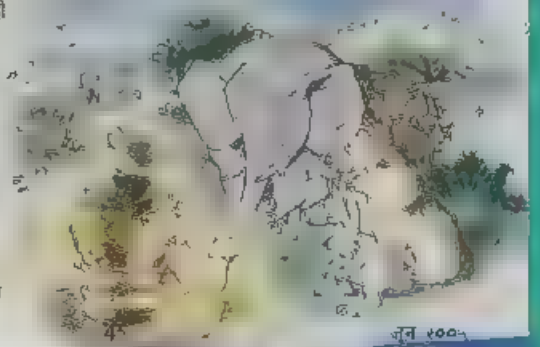
देवाने त्याला घोषरून शांत केले व म्हटले "होय रे बाबा! मला सगळं कळतय. मी बघतो त्या बानरांचं काय कायचं दो! तुम्ही किता म्ह नका शांतपणे बस जा हो"

दुसऱ्याच दिवशी अनोदेवाने बानराच्या प्रमुखाला बोलावणे धाडले 'तुम्हा बानरप्रहळीचे ऐकतोय मी! ' देवाने सहजगत्य विचारले

'परमेश्वरा आमचं तरुण चायली कामगिरी करीत आहेत ' नायकने उत्तर दिले.

"यदा अरण्याच्या सधैत तुम्ही सुवर्णपदक जिंकणार का?" देवाने पुन्हा चौकशी केली

"होय देवा! आमचे बरेच तरुण अंगदी जोडात आहेत. आता धाकटी मुलेदेखीन उडत्या चिमणीला किंवा फुलपाखालादेखील बाण मारायला शिकली आहेत।"

अस्स! घरा बांधतलच पाहिजे मग तुझा सर्वांग जाग धनुष उद्या नदीकिनार्यावर शरीरीसाठी पाहचतांम का? अनोदयाने विचारले दुसऱ्या दिवशी एक देखणा वानर धनुष्यबाण घेऊन अनोदेंबापुढे आता व त्याने नम्रपणे अभिवादन केले अनोदेंबाही धनुष्य व काही बाण होत

"तू माझ्याकडून गोमना काढला तयार आहेस ना? आता ते त्या तज्ञ पत्तणाला पिचाने

'हो हो,' वानर तयाराने म्हणाला सांगना सुरु झाला दोघानी तक्षकच नेण धरत'

'नो' अतोचा बाण हवेतून जाण असताना त्यामून शत्रू सारखे आपल्या रेकू आले बाण पाण्यात गेला आणि त्वडकावर आडळाल 'अ' पुढचे चारी बाण पाण्यातून गेले आणि लक्ष्यपर्यंत आचूक पोचले

अता वानराची पाठी हाती 'ख' पाण्यात वानरासोडल्याचा दाख सर्किन पैलनीगकड गेला दोघेही एकटक व घन होत वानराच बाण पाण्यावर जाऊन पुढे बालूत रुतला वानर तळीत झाला अ, माझा बाण पाण्यात बाच लगत गहिल मी तुला वानराने पुढा प्रयत्न घेना पुन्हा बाण पाणी कणित वना पण पाण्याखाली गेला नाही तर नळेला अशने होत राहिल वानर समना हजला

आणि खाली मान धालून निघून गेला

अनोदेंब हमला त्याला विजयाची खात्री होती कारण चाच बाण तक्षकाच केलेत होत आणि वानराचे बाण वेताचे होत त्यामुळे तो बाण पाण्यावरच गेला गहिल व दुसरीकड गेले पाण्यात बुडले गहिल चित्त खडकापर्यंत पोचले नाहीत त्या दिवसानंतर वानरमंडळीची धनुर्विद्या संपुष्टात आली

एस् मुदयुर

"हो हा" त्याने पिचाने मागितले 'ठीक तर तू समार बघ असो पैलकडच्या नीगकड रोट दगडवने 'काठाजवळ पाण्यात एक मोठा खडक दिसतोय ना? तेथेच विचारले 'हो ना' आतागे पाण्याकडे येत म्हणत म्हणा बाणाने त्या खडकावर तेम काढायचा ज्याचा बाण खडकाला गेलो तो विजयी होईल प्रथम मी सुरवात करतो वानर तयाराला

जून २००५

४६

चांदोबा

वाचकांसाठी कथास्पर्धा सर्वोत्कृष्ट प्रवेशिकेला रु. २५०/-चे पारितोषिक

खालील गोष्ट वाचा

एका वायन चिकु साण्याला गुराणापुनस म्हत्वच्या कापसासाठी शेताने जायचे होते त्याने त्याच्या किरांतवडी मुलास बरोबर घेऊन सांगितले

"भायण भायराची गडी शेताला कस या पण त्या माठी आपण घासपीर बली पाहिजे पिता म्हणला 'बीकचं त्या गट्याने एक टंकरी जाली त्यानी गडी घासवनी आणि कृपणगवाने विचारले, शाहूत जायला किती पैसे होतील?"

त्या झालेला दहा रुपये हवे होते कृपणगवाने त्याला जाऊ दिले

धाड्या बळाने आणखा एक टंकरी भासी कृपणगवाने त्या चालकाला भाडे विचारले 'पंधरा रुपये, साहेब!' त्याला जाऊ दिने त्याला तिसरी टंकरी आली ती बाबती तेव्हा त्या कुपणगवाने बीस रुपये भाड घेतले असे सांगितले कृपणगवाने त्या गडीवाही जाऊ दिले मुनाल आश्चर्य बटले तुम्ही त्यात जखन का सांगितलेत? त्याने भित्याला विचारले आता खालील मुद्दे विचारात घ्या

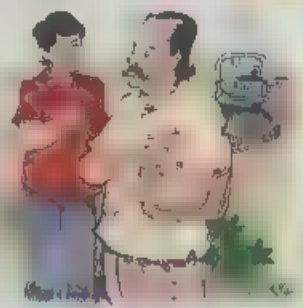
- ◆ कृपणगवाने तिन्ही गाड्यांना जायला का मागितले?
- ◆ अखेरीस पितापुत्र शेताला कसे पोचले?

तुमची प्रतिस्पर्धा १०० १५० शब्दाने लिहा व मोहीला समर्पक शीर्षक वा खालील कृपण भरून त्याबरोबर तुमची प्रवेशिका फोटो वा फिलहायर वाचकाने सुध्दा' असे जर लिहा

रोवटची तारीख ३० जून, २००५

भाषा	राठोचे नांव	वय
जन्मतारीख		
घरचा पत्ता		
		पिनकोड
पालकांची सही		स्पर्धकाची सही

CHANDAMAMA INDIA LIMITED
82 Defence Officers Colony, Ekharthangal, Chennai. 600 097
चांदोबा जून २००५

सुधीर शहरांत गेला

सुधीर आणि शम्भू एकाच गांवात राहात होते. सुधीर सुतार होता आणि शम्भू लोहार, दोघेही आपापल्या कामात तरवेज होते. एकदा तांब्यापितळेच्या भांड्यांचा व्यापार करणारा एक व्यापारी त्या गावात आला. शम्भूने बनवलेली काशाची व तांब्याची भांडी त्या व्यापाऱ्याला फार आवडली. त्याने चंगली प्रक्रम मजुरी देण्याचे आश्वासन देऊन शम्भूला शहरांत बोलावले.

शम्भूला प्यारसाठी उदावीळ झाला, पण त्याच्या बायकोने जरा विरोध केला. त्यावेळी शम्भूचा मेव्हणा तिथे उपस्थित होता. त्याने शम्भूला पाठिंबा देत म्हटले, "जरा जा, बागशी मिळकत होईल. जर चारपाच महिन्यात तुमची कमाई वाढली नाही तर पलत या!"

त्याचा हा सल्ला शम्भू व त्याच्या बायकोला पटला. दुसऱ्याच दिवशी शम्भू त्या व्यापार्याबरोबर शहरात गेला. ही स्माळी बातमी शेजाऱ्याच्या आठ्वीत राहाणाऱ्या सुधीर सुताराची बायको भानुमती हिला

समजली. अगज्यागुच्या गावात तिच्या नवऱ्याइतका दुसरा धागला सुतार नाही हे तिला चांगलं ठाऊक होतं. त्या दिवसपासून ती आपल्या नवऱ्याला सारखी सांगू लागली, "आपण भुई शहरात जाऊ या. खूप पैसं कमावू आणि तिथेच एक छानस घर बांधू. आणमाल राहू!"

सुधीरच्या पत्नीच्या हा अग्रह वाढतच गेला. ती त्याला म्हणू लागली, "शम्भूने आपलं कुटुंब इथेच ठेवले. अर्णाण ना शहरात जाऊन कमाई करायला गेला. आपल्याला काहीमूल वाढत नाही. मनेवाईकदेखील नाहीत. लवकर शाब्बापसमूर मी पाहात आहे. की तुम्हा नवभाव भिन्न आहे. तुमच्यात धडाडी कशी ती नाहीच!"

गाईलाजान सुधीरला शहराची वाट घरावी लागली. तिथे तो शम्भूला भेटला आणि आपल्यामाडी काहीतरी काम शोधायचे म्हणून त्याने शम्भूला विनंती केली. शम्भूने खूप प्रयत्न केला पण तो काही सुधीरसाठी काम मिळवू शकला नाही. प्रत्येकजण

समायचा की शहरात भरपूर सुतार आहेत. त्यानाच कामे मिळायची मारामार होती, तिथे नवीन येणाऱ्याला काण कामे देईन?

सुधीर जार महिने काम शोधत राहिला. त्याने येताले गावाहून जे पैसे आणले होते ते आप्त संपत आले होते. शेवटी कंटाळून त्याने परतगावी जायचा निर्णय घेतला. पण त्याला एका गोष्टीची भीती वाटत होती. एक पैसादेखील न मिळवता तो घरी परत गेला तर त्याची बायको त्याला सारखे ठामपे मारीन (हिनी) असली. त्याने खूप विचार केला आणि नाकानोंडाचा भाग कपड्याने झाकून तो रात्री उशीरा घरी पोचला. त्याने दार खडखडवले.

भानुमतीने दार उघडले. त्याला पाहून तिन घाबरून विचारले, "हे काय? ना तुमचे नाक दिसत आहे ना कान! तुमचं तोंड अम कशाभाळी झाकून घेतलय तुम्ही?"

सुधीरने आत्मविश्वासाने उत्तर दिलं, "मी जे पैसे शहरात कमावले होते ते एका पिरावीत घाबून मी फेकून घेत होतो. आपल्या गावाच्या येथीबाहेरच चौराती माझ्यावर हल्ला केला. धाग पाळून मिळवलेले पैसे मी इतक्या सहजपणे त्यान देईन

की काय? मीही त्याच्याशी मारामारी करू लागलो. तेवढ्यांत त्याच्यापैकी एकाचे ननबाग उपरसतो जे म्हटले, 'तुला पैसा हवा की प्राण? याचा निमत आत्ताच मनाशी हरवू. जेम्हणंती मी पिशाची आम्हाला दिलीय तर तुला सोडून देऊ. जर आमचे म्हणणं पान्य व्हा नाहींस तर तुझे नाक कान कापून टाकू."

"कितनी माछ अन्याय हा! मग ते पैसे देऊन टाकायचेत की याच्यापेक्षा जास्त मोठा अपमान कसला आलाय?" असं म्हणून भानुमती नवऱ्याच्या चेहऱ्यावरचा कपडा बाजूला ओढवा म्हणून पुढे आली. तेवढ्यांत सुधीरने स्वतःच तो कपडा बाजूला करीत म्हटले, "तू जे म्हणालीस, तसंच मी केला. मी जे काही शहरात मिळवत, ते त्या चौकशी नुवाडल खर, पण आपले नाककान सुरक्षित घेऊन मी घरी लपतछपत आलो!"

कपऱ्या स्वतः सुधीरने सांगितलं. "त्यानी फक्त पैसेच चोरले, तुमचे सुतार-कामचे कीरात्य काही चोरले नाही ना? काळजी करू नका." असं म्हणून तिने प्रेमळपणे पतीला धीर दिला.

चांदोबा

कपटी साधू

प्राचीन काळी कुरु राज्याची राजधानी पांचाल-नगरी इथे रेणुक नावाचा राजा राज्य करीत असे त्याच वेळेस हिमालयात पांथरी साधूचे गुरु महारक्षित नामक तपस्वी रहात होते

एकदा यात्रा करीत असता महारक्षित आपल्या शिष्याबरोबर पांचाल नगरीत आले साधूच्या आगमनाची वार्ता ऐकून राजा प्रसन्न झाला, महारक्षितांचा योग्य तो सत्कार करून त्यांची अनावयनात राहण्याची सोय करून दिली महारक्षित काही दिवस तिथे राहिले

पावसाळा संपल्यानंतर राजाचा निरीप धेऊन हिमालयाकडे निघाल परतीच्या यात्रेत सर्वच जण राजाच्या अनिष्टचिन्ताकांची प्रशंसा करीत होते गोष्टी करीत असताना विषय निघाना की राजाला पुत्र आहे अथवा नाही! मग काही ज्योतिष्य जाणणारानी आपल्या ज्ञानाचा उपयोग केला तेव्हा महारक्षित म्हणाले, की राजा रेणुककडे काही

दिवसांनी देवाचा अर्घ अतलेल्या पुत्राचा जन्म होईल सर्व शिष्यांचा घाहीत होत की महारक्षितांच्या तोंडून जे निघेल ते सत्य होणार हे ऐकून महारक्षितांच्या एका शिष्याच्या मनान दबुडि आली तो बाकीच्यांना म्हणाला की मी नंतर येता थोडा वेळ चान्त्यानंतर जेव्हा सर्वजण पुढे गेले हा मात्र परत पांचाल देशात आला

राजधानीत जाऊन राजाचे दर्शन करून म्हणाला - "राजा आम्ही हिमालयात जात होतो तेव्हा आम्हाला तुझी आठवण जाली आमच्यासमोर प्रश्न पडला की तुझी सल्लत वाढेल की नाही? आम्ही आपल्या देव्य दृष्टिचा प्रयोग करून पाहिल तुझ्या परी देवाचा अर्घ असलेला पुत्र जन्म घेणार आहे तीच गोष्ट तुला सांगण्यास मी आलो होतो " असे म्हणून तो दुष्ट रागधू परत जाण्यास निघाला

योग्याने सांगितलेला शुभ समाचार ऐकून राजा

जातक कथा

प्रसन्न झाला आणि त्याला धांबवून म्हणाला - "गवाराच आपण तर दिव्यचक्षूवासे आहात! आपण कृपा करून इथेच रहा दूष्ट साधू त्याचीच वाट पहात होता

म्हणून त्या दुष्टाने राजाचे म्हणजे ऐकल राजाने उच्चैःश्रवणांन योग्याच्या रातण्याची धागली व्यवस्था करून दिली राजा त्याची सेवा करू लागला तो धूर्त योगी उद्यानाच्या एका कोपऱ्यात भाजीपाला तयार करून माळ्याकडून विकवून त्यावर पैस कमावू लागला (खूप पैसा कमावून पळवून जायचा त्याचा विचार होता

त्याच वेळेस बोधिसत्त्वानी राजाच्या घरी जन्म घेतला त्याचे नाव सुमनस असे देवप्यान आले

सुमनस जेव्हा सात वर्षाचे होते त्यावेळेस रेणुक राजाला चूख करावे लागले राजाच्या अनुकस्थितीत एक दिवस सुमनस उद्यान वगण्यास गेले तिथे भगवे यक्ष धागण काणारा योगी गेवऱ्या घापत माळ्यापक्षाही जास्त मंडूनत करीत असताना दिसला

सुमनसली कपटी योग्याला ओळखले आणि त्याला चांगला धडा शिकविण्याच्या उद्देशाने म्हणाले "अरे माळीरावा तू काय करतोस?"

दिव्यचक्षु असणारा म्हणून प्रसिद्ध असलेला योगी सुमनसच्या आवाजाने चमकला त्याला कळून चुकले की सुमनसला त्याचे स्वयं यमजले आहे

त्याच वेळेस सुमनसाचा अंत कल्याचा निश्चय करून ध्यापुष्टि पुंक्ष स्थाप्य केला

चांदोबा

राजाचे बुद्धभूमिवरून परतण्याचे वर्तमान फळसांच कपटी योग्याने आपले कमण्डलू आणि आसनाचे तुकडे-तुकडे केले आश्रमाच्या चारी बाजूला गवत पसरले आणि अगता तेल लावून कणहत कुंथत एका कोपऱ्यात पडून राहिला युद्धक्षेत्रावरून परतल्यावर राजा आपल्या गुरूंना स्वर्णपात्र आश्रमात नेवा त्यांना आश्रमाचा परिसर घाणेरडा दिसला आश्रमात योगी कणहत पडला होता राजाने हात जोडून म्हटले "महाराज, कृपा करून मला स्वर्ण की अस झाल काय?"

"राजा ही सगळी आपल्या युद्धराजांची कुसा आहे." असे म्हणत कपटी योग्याने सुमनसवर अनेक छोटे आरोप केले

राजा क्रोधाने वेडा झाला आणि त्याच वेळेस आपल्या सेवकांना बोलावून आज्ञा दिली

जून २००५

'तुम्ही आताच गाउन सुमनसचे शिर कापून माझ्यासमोर आणा

त्याच वेळेस सुमनस आपल्या आईजवळ बसले होते. सैनिकांनी नाकून सुमनसला राज्याची आज्ञा सांगितली. सुमनस आपल्या वडिलांकडे आला आणि म्हणाला, "बाबा, तुम्ही ह्या कपटी योग्याला एक महत्वा मानून त्याची पूजा करता पण तो काय-काय करतो हे तुम्ही प्रथम द्वारपालाकडून जाणून घ्या "

त्यानंतर राजाने द्वारपालाला बोलावले. त्यांनी खरी हकीकत राजाला सांगितली. राजाने आश्रमाची नपासणी केली, तेव्हा कपटी योग्याने जे धर्म अमिनीत गाडून ठेवले होते ते सर्व मिळाले.

राष्ट्राला आपल्या चुकीमुळे खूपच पश्चाताप झाला. दुखी मनाने तो पुन्हा म्हणाला, "बेटा, तू माझ्या घाईने दिलेल्या आदेशाबद्दल मला क्षमा कर आणि आजपासून तूच राजा बनून राज्य कर." पण सुमनसने ऐकले नाही. तो म्हणाला, "महाराज जशी राक्षसांशी जडीबुटी औषधांचे काम करते, तेच काम तोंडातून निघालेले शब्द पण

करू शकतात. आताच्या तोंडून दुष्ट बाणी येत आहे. आपल्या आक्षेपामागे आईजवळ बसलेल्या मला तुमचे नैतिक बंधशाळेत घेऊन आणणे होते मी. आजच आपले राज्य सोडून जात आहे.

राजाने दुःखायोगाने सुमनसला आपला नेत्रचम बदलण्याची परत परत प्रार्थना केली. अर्धा धर्म अधिक महत्त्व देणाऱ्या राणीने राजाचे मनोबल ठोकून नाही उलट आपल्या पुत्राला आक्षेपांसह तेथे ने म्हणाली, "वेदा तू धर्मनिष्ठा आहेस! पवित्र जीवन व्यतीत करीत तू इहलोकांतून मुक्ति प्राप्त कर

त्यानंतर सुमनस हिमालयात पोहोचले. अर्धा निधे विश्वकर्मने निर्माण केलेल्या झांपर्दात गडून तपश्चर्या करू लागला.

राजाने कपटी योग्याला मन्यवृणव दिला आणि बरोबरच सर्वांना आदेश दिला की - "जसप तू ह्या राज्यात कुणाही योग्यांना आश्रय करू नये.

अशा सत्तेने दुष्टबुद्धि, कपटी योग्यामुळे संपूर्ण गज्यात योग्याचा अपमान झाला आणि कुरु राज्यात लोकांकडून योग्यांना मिळणारा आदर बंद झाला.

विष्णु पुराण

शत्रुनां हा दुर्योधनाची माना गाधरी जिव नहान भारक व भारार देशाचा राजा सुभल यांचा मुलगा होना राजा भूवरा एका ज्योतिषाने सांगितले होते की गाधरीच्या विवाह होताना तिच्या पतीला मरण येईल.

त्यामुळे राजा सुभलने तिच्या विवाह एका महाराजबरोबर लावून दिला. त्यानंतर फुल्ल तिचे लग्न भुतगष्टाचबरोबर झाले. त्या होनाच तो मंदो मंजु.

वह भीमाने विधवेचा मुलगा म्हणून दुर्योधनाची पंगत केली. तेव्हा दुर्योधनाला ही गोष्ट कळली. दुर्योधन रागाने जळकळू लागला. त्याने शूरांन व शकुनीला कैद करून आणले आणि भुशंगान आदर ठेवले. त्यांचा पर्यंवर छळ केला.

रुचल ना खूप अधनिश्वास होता. त्यामुळे याने शकुनीला मरणाच्या आधी समजावून पातित की, त्याच्या हाडांचे फासे बनवून तू

दुर्योधनाबरोबर प्रतिकार कर. त्या फाशाचे एक महत्त्व एहील की, जो आकडा मनात धरून फासा टाकशील त्याचा अप होईल.

शकुनीच्या फांसाचे भुपीत दुर्योधनाला नुकाच्या पहारेकऱ्याने सांगितले. तेव्हा दुर्योधनाने शकुनी मामाला तुरुंगातून सोडले आणि आपला पत्नी बनवले.

त्यानंतर हस्तिनापुरमध्ये शकुनी आणि युधिष्ठिर यांच्यामधे सौम्याची पैज लागली. त्यात युधिष्ठिर आपल्याबरोबर आपल्या लहान भावान व द्रौपदीला जुगारात लावून घालवून बसला.

स्पर्धेचवळला द्वारकेमध्ये श्रीकृष्ण सत्यभामाबरोबर जुगार खेळत होता. तो स्वतः बरोबर आपल्या सात बायकांनासुद्धा घालवून बसला.

त्यावर सत्यभामा रुक्मिणीला म्हणाली - "आह, आता तू आणि माझा पती, ही माझी

जून २००५

52

चावर्धा

१८ कृष्ण पांडवकुल्ये

सपत्नी आहे. तुम्हा दोघाना विकण्याचे किंवा दान करण्याचे सर्व अधिकार मला प्राप्त आहेत."

कृष्णाने विचार करणाऱ्याचे सौंग करून 'अक्षय' असा उच्चार केला. कृष्णालाच संपत्तीने नाही की श्रीकृष्णाने अक्षे कां म्हटले.

त्याचवेळेला हस्तिनापुरात कोन्याकडून हासलेले पांडव भर राज्यसभेत असताना दुःशासनाने मूडाने द्रौपदीच्या पदराला हात घातला. तेव्हा असह्य होऊन द्रौपदी आपला पदर धड धरून श्रीकृष्णाचा शान करीत हात जोडून श्रीकृष्ण 'श्रीकृष्ण म्हणत होती

तेव्हा भरसभेत भीमाने बिडा उचलला की, 'आचा बद्दला घेईन. दुःशासनाची छाती कोवून त्याचे रक्त पिईन व दुःशासनाची प्रांडी फोडून त्याच्या म्काने द्रौपदीची वर्णा घालीन. दुःशासन द्रौपदीचे वस्त्र फड्ड लागला तसा

बद्दलाचा दोग कडू लागला. अतिशयानी दुःशासन घरी येऊन खोली पडला.

द्रौपदी तेव्हा मयसामामधे दुर्योधनाला पडतला पाहून हसली होती. तेव्हा दुर्योधनाने पण केला होला की 'भरसभेत तिचे वस्त्र पेटवून व दिवा वारी करून तेव्हाच माझे मन शान होईन.' परंतु झाला तो आपली मान खाली घालून कर्ण शकुनी व दुःशासनाबरोबर राज्यसभेतून बाहेर मला.

दुर्योधन, शकुनि, कर्ण आणि दुःशासन हे चाहाळ-चौकडी म्हणून प्रसिद्ध होते. त्या लोभ, मद मत्सर इत्यादी गुण व अधर्म, यांचे मूळ कर्ता कुरुष, याच्या रूपाने दुर्योधनाने जन्म घेतला होता.

नर नारायणाला पाद दाखवून पळून जाणाऱ्या सहस्र कवच घातला. एकच कवच पाघळून पळून सूर्याच्या आग जाऊन लपून बसला. तो अविवाहित असताना कर्णाच्या गर्भाने सूर्याच्या बरदानाने कर्णाच्या रूपाने जन्माला आला.

कुन्ती पांडु राजाची बायको झाली. तेव्हा नर-नारायणाच्या अश कुन्तीच्या पोटी अर्जुनाच्या स्वे जन्माला आला.

नारायण म्हणजे प्रत्यक्ष कृष्ण भगवान होते. कृष्ण अर्जुनाचा नात्याने म्हणून आणि बायकोचा भाऊ होता.

दुर्योधनाला खूप विवास वाटे की कर्णसारखा धनुर्धारी तेव्हा आपल्या बाजूने आहे. तेव्हा पाहिलाना सहज शरारत करत येईल.

कुन्तीने कर्णाचा टोपलीत घालून नदीत सोडून दिले होते. ते मूल सारथ्याची बायको राधा हिने मिळवले. तिने कर्णाचा तहानाचा मोठा केल.

त्या करणाची कर्णाला सांगणीपुढे आणी. गंधर्व व नाचणे सहाय्य न गेले दुर्योधनाने कर्णाचा अंगरुपाचा राज केले. त्यामुळे त्याचा अंगरुपाचा खूप वळला.

कर्णाचा भुनेक शणै मिळाले होते. त्याच वरुणनेत्रात शणैच्या आत्म्या झाला. कर्णाचे जन्मापासूनच मिळालेली कवचकुडले दान केरी. कर्णाच्या मनात आपला प्रतिस्पर्धी अर्जुन याचा वृद्धात प्रगभ व करणाचा विचार होता. म्हणून तो दुर्योधनाच्या नात जाऊन सांगील झाले.

पञ्चपाण्डव मनवातान गेले. सत्यभामेने कृष्णाला बुद्धिचकान जिकल. त्यामुळे तिने नारादाच्या हाती कृष्णाला सोडवले. त्यानत नान्दाने सांगितले की कृष्णाच्याच वज्रनाचे सोने नाचून सत्यभामेला चाने वाढे. शेवटी सत्यभामेनेच आपले सर्व ज्वलकार काढून एका पाण्ड्याला ठेवन व कथश दुराथ पाण्ड्यात तरी पण ते सोने त्याच्या वज्रनाचे झाले नाहे. तेव्हा ती पाण्ड्याने पाहून रुषिमिणीने दुराथ्या पाण्ड्याचा भक्तिपूर्वक एक नृच्छरिज पान टाकले व कृष्णाला नारादाच्या हातून सोडवले.

त्यावर सत्यभामेने हांकरणीला म्हलले 'ताई, हय क्षणांमी ही रसी आहे तशी धनकृष्णावरची भक्त म्हणजे काय क्षा'ल' अंगाडा आज मला झाला.

एकूळ द्रौपदीसह मय दशाचा राजा विराट यच्याकडे श्रुतानासत होते.

भीम ह्याच्या घरी बलुवाचर्य नावाने रथयत्सको म्हणून होते. तेव्हाच्या नावाने द्रौपदी चांबोबा

दार्सीच काम करीत होती. एकदा द्रौपदीचा कीचकाने अपमान केला. त्यावेळी भीमाने त्याचा सहार केला होता. त्यामुळे समान जातीचा वस पाचापेकी निशजण भीमाच्या हाती घराण पावले. अता फन दुर्योधनच पकटा गेला म्हणून.

श्रुतनाच रूप पडून अर्जुनाने राजकुमारी उल्लेहिना नृत्य शिकविले होते. परंतु तेव्हाच्या वेळेस अर्जुनाने आपले पूर्ववत रूप प्रकट करून असह्य लोकाना पराजित केले.

श्रीकृष्णाच्या ताकून जेव्हा करा पातला तेव्हा कालनेमीने कराच्या शरीरातून निघून जाऊन कृष्णाचा भाचा अभिमन्यू याच्या रुपाने जन्म घेतला.

जाननेणी हा कृष्णाचा कड शत्रू होता. तरी पण त्याने त्याच्या भावाच्या रूपाने जन्म घेतला. गुप्तश गंधर्वनी होती. तेव्हा एकदा अर्जुन

चक्रव्यूह भेदाचे रहस्य तिला सांगत होते. तेव्हाच श्रीकृष्ण तेथे येऊन म्हणाले - "अर्जुन, माझी बहीण सुभद्रा कोमल मनाची आहे. तिला सर्व युद्धाच्या गोष्टी कशाही सांगू नकोस?" असे म्हणत निघ्या गप्पातून त्याने सुभद्रेला उठवून आपल्या बरोबर नेले.

सुभद्रेच्या पोटातील वाळाने, अभिमन्यूने, चक्रव्यूह फोडून आत शिरण्याचे रहस्य तेवढेच जाणले. परंतु चक्रव्यूह फोडून बाहेर येण्याचे त्याला समजले नाही.

अभिमन्यूला गर्व होता की मी एकटाच कौरवांचा संहार करू शकेन. तेवढ्यांत श्रीकृष्ण तेथे पोहोचले व अभिमन्यूच्या पाठीवर थाप देत म्हणाले - "अभिमन्यू, तुझ्याच योग्यतेचा आहेम मला अभिमान आहे. तुम्ही वीरमाता सुभद्रा माझीच बहीण आहे."

जून २००५

अभिमन्यूचा विवाह उत्तरा हिच्याबरोबर झाला. पांडवांच्या उज्ज्वलवासाच्या वेळेस तुमट व अभिमन्यू द्वारकेमध्ये राहिले होते. दत्तसम आपली मुलगी उत्तरा किंवा शशिरंखा हिचे लग्न दुर्योधनाचा मुलगा लक्ष्मणकुमार याच्याबरोबर करणार होता. अभिमन्यूने उत्तराबरोबर लग्न करायला अजिबात पसंत नव्हते.

अभिमन्यू आपल्या आईबरोबर द्वारकेतून निघून अरण्यागंगे बाहेर जात होता. त्याच वेळेस भीम व बिडिवा यांचा मुलगा घटोत्कच यांची भेट झाली.

घटोत्कचाने आपल्या राक्षसी मायेने जादू करून विवाहाला आलेल्या लोकांना खूप त्रास दिला व शशीरंखाला उचलून पळवून नेऊन तिचा विवाह अभिमन्यूबरोबर तावून दिला.

एकदा कृष्णाकडे मंदत मानण्याकरिता एका वर्षां अर्जुन व दुर्योधनाकडे दुर्बोधन द्वारके मध्ये आले. झोपेतून जागे झालेल्या कृष्णानी पायाशी बसलेल्या अर्जुनाला प्रथम पाहिले. नंतर आपल्या उशाशी बसलेल्या दुर्योधनाकडे दृष्टी वळवून पाहिले.

श्रीकृष्णाने त्या दोघांसमोर असे कोडे घातले की - "मी युद्धक्षेत्रांत शस्त्र धारण करणार नाही. मी तुमच्या दोघांपैकी एकाच्या बाजूने राहीन व दुसऱ्या बाजूला माझी सारी यादव तेजा राहील. पण मी प्रथम अर्जुनाला पाहिले, तेव्हा प्रथम निवड त्याने करावी."

तेव्हा अर्जुनाने श्रीकृष्णाला आपल्या बाजूने निवडले व यादवसेना दुर्योधनाच्या बाजूने राहिली.

56

चांदोबा

धृतराष्ट्राचा निरोप घेऊन संजय दूत बनून पांडवांकडे आला व त्याने शांतीचा संदेश देत युद्ध न करण्याबद्दल त्यांचा विनविले.

पांडवांनी श्रीकृष्णाला कौरवांकडे आपल्या प्राभूने दूत म्हणून पाठविले. त्याने कौरवांचा समजवून सांगत म्हटले की, "पांडवाना त्याने अर्धे राज्य नाहीतर पांच गावे किंवा इंद्रप्रस्थ चावे. मी आपल्या दोघांच्यामध्ये समेट घडवून शांती स्थापित करायी, हा दृष्टीने आलो आहे."

पण कृष्णाच्या बोलण्याकडे दुर्योधनाने लक्ष दिले नाही.

तेव्हा श्रीकृष्णाने कौरवांच्या समेत गभीरपणे सांगितले - "मी अर्जुनाच्या रक्षाचे साधक करीन, त्याच्या त्यावर हनुमान असलेल ध्वज कडकना राहील. त्याच वेळेला अर्जुन रथात

आपले गांडीव धनुष्य हातांत घेऊन तुमचे गाजर मुळ्यासारखे तुकडे तुकडे करील."

श्रीकृष्णाच्या तोंडून बाहेर पडलेले शब्द ऐकून दुर्योधन सगाने लात झाडा व आवेशाने म्हणाला, - "अरे कृष्ण, तू पांडवांचा दूत म्हणून आला आहेस की त्याच्या शौर्याचे गुण गायला व जाम्हाला धमकी घायला? आताच तुला ब्रीखंडाने बांधून येवतो आणि पहातो गुला कोण सोडवायला येतो ने!"

असे म्हणत दुर्योधनाने दुर्योधनाकडून एक लोखंडी सांखळी मागविली. ती प्रहाताच कृष्णाच्याबरोबर आलेल्या सात्यकीने आपल्या म्यानगून तत्काळ बाहेर काढली.

श्रीकृष्णाने सात्यकीला अडवीत म्हटले - "मी हातात काहीही न घेता एकजुटीने राहण्याचा

चांदोबा

57

जून २००५

निरोध घेऊन वृत्त म्हणून आलो आहे. मला त्यांनी कैद करणे हे उचित होईल काय? तुझे सैन्य खूप प्रभावशाली आहे. मी एकटा काय करू शकेन? माझीच चूक झाली, तरी पण तुला मला कैद करवयाचे असेल तर कर."

त्यानंतर त्या चांडाळचौकडीने श्रीकृष्णाला चारी बाजूने पकडले. परंतु कृष्णाने आपले निष्वरूप प्रकट केले. त्याखेरीज सर्वजण भयभीत होऊन तेथून पळून गेले. गोड बोलून किंवा धाक दाखवून श्रीकृष्णाने कौरव व पांडवांच्यात समेट घडवून आणण्याचा प्रयत्न केला. तो असफल झाला. आता युद्ध हेच एक बाकी राहिले.

कुरुक्षेत्रात युद्धाकरिता निरतिराळ्या देशांचे राजे आपापल्या असंख्य अश्वहिणी सैन्यासह एकत्र बघले. अशा तऱ्हेने कौरव पांडव यांच्यात महाभारत सुरू झाले. त्यांच्या घंटाच्या नावाने, घोड्यांच्या खिकाळ्याने, सर्व दशदिशा दुमडून गेल्या. जिकडे तिकडे युद्धाच्या आरंभीच्या रणभेदी वाजू लागल्या. ज्या ठिकाणी एका वेळेस परशुरामाने क्षत्रियांचे रक्त श्रावत पंचक नांवाच्या कुंडात भरले होते, तोच कुरुक्षेत्र आता पुन्हा

क्षत्रियांचे रक्त मागत होता. संजयला दिव्य दृष्टी प्राप्त होती. त्यामुळे त्याने सर्व युद्धांचा सारांश तयार करून धृतराष्ट्राला सांगितला. जगांध व पुत्रप्रेमाने व्याकुळ झालेला कौरवांचा राजा धृतराष्ट्र दुर्योधनालासुद्धा अडविण्यास असमर्थ होता.

तो शांतपणे संजयचे वक्तृत्व ऐकत होता. आपला पती आंधळा आहे म्हणून आयुष्यभर डोक्यावर घडी बांधणारी महान पतिव्रता गांधारी व शांभू कौरवांची आईसुद्धा धृतराष्ट्राजोशी बसून सारा वृत्तान्त ऐकत होती.

संजय युद्धाचे सारे वर्णन करून सांगत होता, व ते दोघे शांतपणे ऐकत होते. संजयने पांडव व कौरवांच्या सैन्यांचे वर्णन करून सांगितले. धृतराष्ट्राने विचारले - "आता मला सांग, दोघांच्या सैन्यात काय तफावत आहे?"

संजय म्हणाला, "पांडव व कौरव दोघांच्या सैन्याचे रूप गगन शक्तिशाली आहे. परंतु कृष्णाच्या भिल्लून पांडव अधिक बलवान झाले आहेत." असे म्हणत त्याने सारा कुरुक्षेत्राचा पुन्हा वृत्तान्त सांगितला.

जून २००५

58

चांदोबा

भारतातील अपरिचित स्थळे :

भवानी - नदीतले बेट

भूगोलाच्या तासाला आपण शिकतो की ज्या जमिनीला चारी बाजूंनी पाण्याने वेढलेले असते, त्या भागाला बेट, असे म्हणतात. भारतातील अंडमान, निकोबार, लक्षद्वीप, आणि मिनिक्ॉयसरखी बेटे, कंणातच्या उपसागरांत किंवा अरबी समुद्रात आहेत. त्याशिवाय भारतात कांही बेटे समुद्रात नसून नद्यात आहेत. असेच एक बेट आंध्र प्रदेशांतल्या कृष्णा नदीमध्ये आहे. हे बेट विजयवाड्यापासून फक्त चार किमी अंतरावर आहे. आणि प्रकाशव घरणजवळ आहे. त्यामुळे नदीत नेहमी भरपूर पाणी असते.

भवानी या रमणीय बेटापर्यंत ब्रम्ह पार्कपासून रोज नावा जात असतात. कृष्णेच्या शांत, रम्य पाण्यावर नाव पुढे जाऊ लागली आणि थोडा वेग वाढला, की या बेटाची जाणीव आपल्याला होते. दूर अंतरावरूनदेखीत इथल्या नैसर्गिक आणि निष्कलंक रौंदयाने मन मोहित होते. मुलांसाठी हा नावेतून नदीचा प्रवास हा फारच वेगळा अनुभव आहे. जेव्हा त्या बेटावर जाऊन मुले उभी राहातात, तेव्हा आपण निर्मल निसर्गाच्या सान्निध्यात आहोत, य भूगोलातल्या निरमिराळ्या गोष्टींचा अभ्यास इथे करून घेणे शक्य आहे. याची त्यांना जाणीव होते

कृष्णा व गोदावरी नद्यांच्या पात्रांत अशी अनेक लहानलहान बेटे उगहेत. त्यांतले भवानी हे सर्वांत मोठे आहे. त्यांत सुख वनराजी व मनमोहक तलावही आहेत. त्यामुळे एक दिवसभराची सहन करण्यासाठी हे एक रम्य पर्यटन स्थळ झाले आहे. पर्यवरणाचा तोस सोपाळणारे भवानी हे एक अद्वितीय बेट आहे.

व्यापाउद्योगांनी रजकवालेल्या विजयवाडा या शहरापासून हैदराबाद या राजधानीला जाताना २७५ कि.मी. अंतर पार करावे लागते. या दोन्ही शहरांतून भवानीला जाता येते.

59

जून २००५

वेळेचे भान

एका गांवात भद्रसेन नांवाचा एक दुष्टार ज्योतिषी राहात होता. आसपासच्या सर्व गांवकऱ्यांनी भविष्य जाणून घ्यायला त्याला आपसा हात दाखवला होता. कुणाचाही हात पाहून भद्रसेनला त्यांच्या मनांतला गोष्ट समजत असे. द्वाशिवाय तो भावी काळाचे भविष्यही सांगत असे.

भद्रसेनचे नांव सगळीकडे प्रसृत होतं, म्हणून कुणी व्यावसायिक ज्योतिषी त्या गावात जायला घाबरत होते. चुकून जर एखाद्या ज्योतिषी त्या गांवात आलाच, तर भद्रसेन त्याची जाहीर परीक्षा घेऊन गांवकऱ्यांसमोर त्याचा अपमान करून त्याला परत पाठवीत असे.

एकदा रामशास्त्री नांवाचा एक ज्योतिषी त्या गांवात आला. त्याला भद्रसेनबद्दल कांहीच माहिती नव्हती. भद्रसेनला जेव्हा हे समजलं, तेव्हा रामशास्त्रीला त्याने अनेक प्रश्न विचारले, "इत्तासामुद्रिक शास्त्राच्या कोणत्या भागाचा तू

अभ्यास केला आहेस? नृ, खल कोणत्या गांवचा रहिवासी आहेस?"

"महाशय, मला हस्तसामुद्रिक शास्त्रांतलं घोडं कांही समजतं. त्यावरच माझ पोटपाणी अवलंबून आहे. म्हणून जिथे पोटाची सोय होईल, ते माझे गांव" रामशास्त्रीने नम्रपणे सांगितले.

त्याचा विनय पाहून भद्रसेनला वेय चढला. तो म्हणाला, "तुमं अर्थकचं ज्ञान पाहून पैसे पायला कांही इथले लोक मूर्ख, नेडे, नारीत. माझ्याबद्दल तू ऐकलं नसतना हस्तसामुद्रिक शास्त्राचा माझा खूप अभ्यास आहे. मी इथे आहे, म्हणून तुला इथे राणीदेखीत मिळणार नाही. म्हणून तू दुसऱ्या एखाद्या गांवी गेलास, तर त्यांत तुझेच भले होईल."

हे बोलणे ऐकून रामशास्त्रीला फार राग आला. भद्रसेनची धर्मेड उतरवून मंतराचे हे गांव सोडायचे, असा त्याने निश्चय केला. तो शांतपणे म्हणाला,

"महाशय, प्रत्येकचें ज्ञान हे आपापले वैशिष्ट्य दाखवणारे असते. मी आपल्यापेक्षा मोठा आहे अशी कांही मी शेखी भित्तत नाही. पण कांही पुरावा हातांत नसतानाच आपण मला तुच्छ करवतं. आता बरेच लहान हा मोठा, व्ह निर्णय परीक्षा घेऊनच ठरवायला हवा!"

तिथे जमलेल्या लोकांनीही म्हटले, "रामशास्त्रीचे म्हणणे योग्य आहे. कुणातरी नवीन माणसाला हात दोघांनी पाहावा, जाणि त्याची माहिती संपादी. म्हणजे वोण खोचर आहे ते ठरवता येईल."

लोकांच्यात कुजबुज चालली होतीच. तेवढ्यांत शेजारच्या गांवचा एक श्रीमंत माणूस तिथून जाताना दिसला, चौथऱ्याजवळ जमलेल्या

लोकांनी त्याला बोलावून समजावले, "महाशय, इथे एक छोटेशी परीक्षा होणार आहे. कृपा करून बा दोन्ही ज्योतिषांना आपण आपला हात दाखवावा."

त्या घनबंताने चौथऱ्याजवळ जाऊन आपला हात पुढे केला. "भद्रसेनने त्याच्या हातावरच्या रेखा पाहून म्हटले, "महाशय, इथे तर एक परीक्षा चाललेली आहे. म्हणून मला खरं काय ते सांगणं भाग आहे. आपल्याकडे भरपूर धनारंपत्ती आहे, पण आपणही कांही कमी कंपूष नाही. आपल्या गायकोच्या लहरीनुसार आपण वागत असता!"

त्या घनबंताने रागाने म्हटले, "कांहीतरी खोटं नाटं सांगून माझा अपमान करायला तुम्ही मला इथे बोलावत का?" त्यावर त्या परक्या

गृहस्थाला रामशास्त्रीने नम्रपणे म्हटले, "महाशय, आपण रागाचं नये. कांही लोकांना वाटतं की ते ज्योतिषशास्त्र पूर्ण जाणणारे पंडित आहेत मनाही आपला हात पाहायला चावा जरा... ह्या तर एका लक्ष्मीपुत्राचा हात आहे, या हातावरच्या रेषा दातुव दाखवणाऱ्या आहेत. आपल्यापुढे मोठ्ठमोठे मंडळी भिजलेल्या गोंजरासारखी चहाण वाटतात, आपल्या पूर्वजन्मीची घोर पुण्याई असेल म्हणून आपल्याला अगदी अनुत्प फक्ती मिळालेली आहे."

हे शब्द ऐकल्यानंतर तो सदगृहस्थ खुशीत येऊन म्हणाला, "शाबासा तुम्ही सारं कांही सांगितलं, ते अगदी खरंच आहे! जणू कांही तुम्ही मला अगदी जबरून पाहत आहात!"

त्यानंतर रामशास्त्रीने त्या घनवंताचा हात पुन्हां नीट निरखत म्हटले, "याबेळी माझ्या भविष्यकथनावर प्रसन्न होऊन आपण आपल्या हातांतली आंगठी मला बक्षीस देण्याचा विचार करीत आहात!"

हे ऐकून घनवंताचा चेहरा एकदम पडला. ते ओळखून रामशास्त्रीने विचारले, "मी कांही चुकीचं

सांगितलं की काय? आपण असे कां पाहता आहात?" धनवंत खंवरत म्हणाला, "तमं कांही नाही, पण मला अजुनय वाटतं की माझ्या मनातला ह्या विचार तुम्हाला कसा काय समजला?"

अमं बोलून त्याने आपल्या बोटांतली आंगठी काढून रामशास्त्रीच्या हातांत ठेवली आणि तो आपल्या माचणी बाजं बागला. तिथे जागेरुथा लोकांनी रामशास्त्रीची नावा प्रकारांनी स्तुती केली आणि ह्या फीक्षेत तो यशस्वी झाल्याचे मान्य केले, ती चर्चा ऐकून भद्रसेनची मान लाजेने खाली गेली.

तेव्हा रामशास्त्री तिथल्या लोकांना म्हणाला, "धर्मातयिक भद्रसेन हस्तसामुद्रिक शास्त्रांत प्रवीण आहे, पण हेच फोटापाण्याचं साधन जसलेल्या माझ्यासारख्या व्यक्तीला नुसतीच शास्त्रीय माहिती पुत नाही. त्याला वेळेचं भान हो राखावं लागतं! त्याचबरोबर व्यावहारिक धोरण देखील अस्पावं लावतं, त्याची सगळी जर जमागी घातली गेली नाही, तर अहंभाव वाडतो. आणि त्यामुळे निष्कारण आपमान होऊ शकतो.

शांतेपुर बळकतवाच्या सेनापती चोरसिद्धाचे बायल, तुगावेवीची ली म्याची मुली दाखवान टोण्याचे, रात्रिप्रयत्न पोत उरतात. मधीम खंडितले देवीची घालिहलाना शब्दवाक्या तो श्रमण कळले. मुलीचं यत्न लवचं म्हणून तुगावेन संप्रदायाची पुरवी सुकन्या चौदसिद्धाचा विवाहान्न परतान्न मान्य करत. जवळ मिहिरावत संलग्नाहता तो हत्तलन नवने, एक कांभर जवळसिद्धावर हता करतले सुकन्या निरखतले.

अज्ञात राजकुमाराचे रहस्य

विच यांभीशव्या

सुखदेव प्रारंभेष्टाजी जाती तर तिथं सुकन्या आणि गोविंद त्यास विसरतात

